

ALVIJANA KLARIĆ

Srednja škola Buzet

Antona Cerovca Tončića 7, HR – 52420 Buzet

alvijana.klaric@skole.hr

GOVOR ZASELKA MRKOČI U SREDIŠNJOJ ISTRI

U radu se prikazuju fonološke, morfonološke, morfološke i sintaktičke značajke govora Mrkoči u središnjoj Istri. Riječ je o ikavsko-ekavskome govoru koji se prostire između ekavskih žminjskih govora na zapadu, ikavsko-ekavskih ceranskih na jugu, ikavskih barbanskih na jugoistoku i ikavsko-ekavskih čepičkih na istoku. Usporedbom sa susjednim čepičkim govorima s jedne strane i ceranskim s druge utvrđeno je da se više podudaraju s ceranskim, s kojima dijele gotovo sve jezične crte, dok između mrkočkoga idioma i čepičkih govora ima puno razlika i na fonološkoj i na morfološkoj razini. Stoga se zaključuje da se govor Mrkoči teritorijalno nastavlja na čepičke govore, ali ne i jezično jer ne pripadaju istomu jezičnom tipu. Opisom jezičnih značajki utvrđeno je da, prema podjeli Dalibora Brozovića, govor pripada srednjoločakavskom ili ikavsko-ekavskom dijalektu, a prema podjeli Ive Lukežić, kontinuiru rubni poddijalekt unutar sustava ikavsko-ekavskoga dijalekta.

KLJUČNE RIJEČI: *alijeteti i alteriteti; čakavsko narječje; fonologija, morfonologija, morfologija; Istra; Mrkoči; srednjoločakavski ili ikavsko-ekavski dijalekt*

1. UVOD

Istarski je dijalekatski pejzaž veoma šarolik. Jezično bogatstvo Istre zaokupilo je pozornost mnogih istraživača još od kraja 19. stoljeća. Pod naletom suvremene tehnologije, utjecaja hrvatskoga standardnog jezika, ali i žargona, lokalne se posebnosti naših govora sve više gube, pa ih je potrebno što prije opisati. Također, čakavski autohtoni razvoj uvjetovan je i utjecajima sa strane, kao što su povijesne prilike, utjecaj susjednih govora, ali i drugačiji način života. Iako su mnogi istarski govori već istraženi, puno je i onih kojima se nakon Belića, Ribarića i Mačekog nije bavio nitko, a i onih koji nikada nisu ni bili ispitani. Što se tiče govora Mrkoči, ovo je prvi dijalektološki opis, ali 2015. godine objavljen je prvi rječnik toga govora. Zaselak Mrkoči (*Mrkočišće*) dio je naselja Batlug (*Batlûh*), administrativno pripada Općini Gračišće, a nalazi se 8 km istočno od Žminja. Danas broji samo tri stanovnika, a stanovništvo se najviše bavilo poljoprivredom i rudarstvom. Dijelom naselja Batlug, osim Mrkoči, jesu i ovi zaseoci: Jarbulišće, Salamunišće, Sveti Križ (lokalni naziv *Svêti Kriš*), Breščić (lokalni naziv *Brihčič*) i Brešnica (lokalni naziv *Brišnica*). Grad koji služi kao neposredni centar okolice jest Žminj, gdje učenici

pohađaju više razrede osnovne škole, a niže u Sutivancu (Općina Barban). Najčešća su prezimena u Mrkočima i užoj okolici Brenko, Družetić, Floričić, Petrinčić, Runko, Vretenar, Pužar, Družetić, Bertetić i dr. Mrkoči se u domaćem izgovoru kaže *Mrkočišće*, etnik je *Mrkoč* i *Mrkočka*, a pridjev *mrkočki*.

Govor susjednoga Milotskog Brijega zabilježili su u svojim raspravama već prvi istraživači, počevši od Belića, a svi zaseoci Batluga i okolice, koji su udaljeni od Milotskoga Brijega svega nekoliko kilometara, ostali su izvan dijalektoloških ispitivanja. U ovome ćemo članku opisati jedan od njih, a to je mjesni govor Mrkoči. Istražit ćemo jezične značajke na fonološkoj, morfonološkoj, morfološkoj i sintaktičkoj razini. S obzirom na to da je govor Mrkoči teritorijalno smješten između čepičkih i ceranskih govora, koji ne pripadaju istomu tipu ikavsko-ekavskoga dijalekta, odlučili smo ga s tim govorima usporediti na temelju podataka iz literature, odnosno na temelju radova Nade Peršić, koja se bavila čepičkim govorima, i diplomske radnje Oriijane Matike, koja je opisala ceranske govore. Usporedbom ćemo zaključiti kontinuiraju li mrkočki idiom čepički ili ceranski govorni tip.

1. 1. ISTRAŽIVANJA IKAVSKO-EKAVSKIH GOVORA U ISTRI

Ikavsko-ekavske govore u Istri možemo podijeliti u nekoliko skupina:

- opatijsko-kraška
- čepička
- ceranska
- govorna skupina Mrkočišća i Boškarije.

Do 90-ih godina mislilo se da se ikavsko-ekavski govori u Istri nalaze samo u okolici nekadašnjega Čepičkog jezera (čepička skupina) i u sjeveroistočnoj Istri. No tih je godina Oriijana Paus (rođ. Matika) primijetila dvojni refleks jata i u svojoj rodnoj Ceranštini (*Ceranščini*), a jezično joj je iskustvo govorilo da se taj krak nastavlja i na Boškariju i zaselke naselja Batlug koji se nalaze sjeveroistočno, istočno i sjeverno od Ceranštine. Terenskim je istraživanjem obuhvatila sve te govore i zaključila da je cijela ta skupina govora zaista ikavsko-ekavska, kako je i mislila, a rezultate svojih istraživanja opisala je u diplomskoj radnji, u kojoj se osvrnula na jezične značajke ceranskih govora. Spoznaja o dvojnome refleksu jata na cijelome području bilo je novo otkriće u našoj dijalektologiji. Do tada se, naime, sva ova naselja koja se nalaze jugoistočno od Žminja, na cesti Žminj–Barban, ubrajalo u ikavske govore, a Josip Ribarić ih je na svojoj karti čakavskoga narječja pridružio ekavskim govorima žminjskoga tipa. Pretpostavljamo da se taj propust dogodio tako što su prvi istraživači bez prethodnoga terenskoga istraživanja pripajali te govore susjednim barbanskim ili žminjskim govorima misleći pritom da pripadaju istomu dijalekatskom tipu, a kasnije se ta tvrdnja (zajedno s dijalektološkim kartama) uporno prepisivala sve do 90-ih godina kada se, zahvaljujući Oriijani Matiki, otkrila i korigirala ta dijalektološka zablude. Jedan je od onih koji su bili u toj zabludi i srpski dijalektolog Aleksandar Belić, koji je preskočio sve te govore jer je mislio, kako sam piše, da "se na zapadu od raškog zaliva govori jedino štokavsko-ikavski" (Belić 1912: 358). Vjerojatno bi bio zamijetio tu pogrešku da

je za vrijeme sedmodnevnoga boravka u Žminju istražio i okolne govore, što je i planirao, ali su ga kišovito vrijeme i tifus (koji je u to vrijeme harao) spriječili u tome. S obzirom na to da je na raspolaganju imao još malo vremena, odlučio je otići samo u Milotski Brijeg da odredi granicu žminjskih govora s istočne strane. Tako su Ceranština, Boškarija i područje Batluga ostali izvan njegovih istraživanja. Razlog je tomu, kao što je već rečeno, nedostatak vremena, ali i to što je bio siguran da govori tih područja pripadaju doseljeničkim ikavskim govorima. Dvojni ikavsko-ekavski refleks zabilježio je na velikome području koje naziva svetoivanjskim govornim tipom jer se proteže od Svetoga Ivana i Pavla na zapadu "prema istoku preko Milotskog Brijega ka Šumberu i Kršanu. On zauzima celu okolinu Čepićkog jezera i dopire na severu do Šušnjevice, a na severozapadu do Pićna" (Belić 1912: 364). Na temelju akcenatskih i drugih jezičnih crta Belić zaključuje da govori toga područja pokazuju veću povezanost s južnijim čakavskim nego sa sjevernočakavskim govorima i da su pod jakim utjecajem istarskih ikavskih govora s kojima su njihovi zapadni dijelovi u neposrednome kontaktu. Odmah pri dolasku u Istru zamijetio je veliko šarenilo dijalekatskih tipova te činjenicu da su govori u središtu Istre znatno isprepleteni. Da bi mogao razumjeti "dijalekatsko šarenilo u ovoj maloj zemlji", htio je istražiti i ikavske govore, ali zbog nedostatka vremena to nije učinio, nego ih je proučio samo nekoliko, a svaki govor samo onoliko koliko je bilo potrebno da odredi granice čakavskoga dijalekta središnje Istre. Pri istraživanju zamijetio je puno zanimljivih jezičnih crta, ali jedna se od njih toliko izdvaja da ju je uzeo kao mjerilo za grupiranje govora. Riječ je o refleksu stražnjega nazala koji se realizira kao *o*, *u*, a u govorima s diftonzima u sustavu kao *uo*. Belić je istarske govore istraživao 1912. godine zajedno s kolegom I. A. Kurtenom i učenicom Pavlovićem, i to počevši od 7. kolovoza, a izvještaj s rezultatima predao je Državnome savetu 25. siječnja 1913. Jednako kao i Belić, i Petar Šimunović smatra da govori jugoistočno od Žminja pripadaju ikavskomu dijalektu, što prikazuje na priloženoj dijalekatskoj karti (v. Šimunović 1985: 69). Od ikavsko-ekavskih govora u opisu spominje Gologoricu i Kršan, za koje utvrđuje da imaju dvojni refleks jata. Da spomenuti govori pripadaju jugozapadnim istarskim govorima, mislili su i Mate Hraste, što zaključujemo iz njegove karte, te Ive Rudan, koji u članku o dijalektima u Istri piše ovako: "Jugozapadnoistarski (...) dijalekt živi na području zapadno od crte: ušće rijeke Raše, Sutivanac (srednji tok Raše), zahvaća Cere, zaokreće desno prema Kanfanaru i 'ide' dalje uz Dragu skoro do Sv. Petra u Šumi, prelazi na zapadnu stranu Drage prema Sv. Ivanu od Šterne, na Muntrilj do Vižinade, a onda, u oštrom luku, granica skreće lijevo, uz dolinu Mirne, i završava u Tarskoj vali" (Rudan 1967: 367–368).

Prvi je istraživač koji se ozbiljnije bavio istarskim govorima Josip Ribarić. On je te govore 1918. godine istražio i grupirao, ali je zbog ratnih prilika njegova rasprava objavljena tek 1940. godine pod naslovom *Razmještaj južnoslavenskih dijalekata na poluotoku Istri*. Iako u dijalekatskome opisu ne spominje nijedan od ovih novootkrivenih ikavsko-ekavskih govora, na karti ih pridružuje ekavskim govorima žminjskoga tipa te upisuje četiri naselja koja pripadaju Ceranštini. To su Klimani, Rudani, Sv. Matija i Zeci. Dvojni refleks jata uočio je na kraškoj visoravni, a to su naselja imenom: Lipa, Rupa, Šapjane, Pasjak, Brce, Mune Vele, Mune Male, Starad, Podgrad, Račice, Podbiže, Obrov, Poljane, Skadanjšćina, Brgud Veli, Brgud Mali i dr., a ubraja ih pretežno u ikavski čakavski dijalekt. Poljski dijalektolog

Mieczysław Małecki te govore naziva ćićkim, a unutar njih razlikuje munski tip i tip Skadanjšćine. Te su govore u novije vrijeme istražili i Milan Moguš u članku "Čakavština Opatijskoga krasa" (v. Moguš 1982.) i Silvana Vranić u članku iz 2008. "Prilog istraživanju govora Brgudca". Kao i Belić, i Małecki potvrđuje da su ikavsko-ekavski govori smješteni oko nekadašnjega Čepićkog jezera te ih zato naziva čepićkim govorima. Dijeli ih u dvije skupine: na sjeverozapadni i jugozapadni klin. U prvi spadaju govori koji se nalaze sjeverno od Pazina: Gradinje, Gologorica, Cerovlje, Pazinski Novaki i Zarečje, a u jugozapadni klin ubraja naselja imenom: Andretići, Milotski Brijeg, Sveti Ivan i Pavao i Sveti Petar u Šumi¹. Svi se oni nalaze u središnjoj Istri, u okružju ekavskih govora. Granične su točke čepićkoga tipa, prema Małeckome, ove: na sjeveru Šušnjenica, na istoku Kožljak, na jugozapadu Milotski Brijeg, a na zapadu Zarečje. Kao ni prethodni istraživači, tako ni Małecki u svome istraživanju nije obuhvatio govore jugoistočno od Žminja u smjeru Barbana. To područje na priloženoj karti pogrešno pridružuje štokavskim govorima vodnjanskoga tipa vjerojatno pretpostavljajući da pripadaju istomu govornom tipu kao govori susjedne Barbanštine. Osim u raspravi *Slavenski govori u Istri*, o ikavsko-ekavskim je govorima pisao u *Čakavskim studijama*, gdje je usporedio razlike u odrazu jata u govorima Kožljaka, Gržinića, Milotskoga Brijega, Zarečja (lokalni naziv *Zariče*) i Vlašića.

Podatke M. Małeckog o nepostojanju diftonga u govoru Milotskoga Brijega korigirao je Rudolf Ujčić u članku iz 1985. godine, a točnost Ujčićevih navoda potvrđena je i u našem još neobjavljenom istraživanju koje smo proveli 2016. godine.

Istarskim se govorima bavio i Pavle Ivić 1961. godine. Tom je prilikom posjetio i ispitao govore Lindara, Pazina (i nekih okolnih mjesta), Lupoglava, Gornjega Rapca. U okolici Pazina u mjestima Zarečje i Marečići (u blizini Pazinskih Novaka) dobro je primijetio da stanovnici govore ikavsko-ekavskim govorom. Priznaje da, iako su ta dva govora "nanosna", ipak sadrže i karakteristike autohtonih okolnih istarskih govora. Opisao je jezične značajke svih govora koje je ispitao, a pokraj primjerā dodao je kratice mjestā u kojima ih je zabilježio.

Cjelovit prikaz ikavsko-ekavskoga dijalekta dala je Iva Lukežić, najprije u doktorskoj disertaciji, a 1990. u knjizi *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt*. Taj je dijalekt podijelila na tri poddijalekta: primorski, kontinentalni i rubni. Pri klasifikaciji uzima u obzir teritorijalni kriterij i kriterij grupiranja jezičnih značajki. Primarni joj je jezični kriterij akcentuacija, a njoj dodaje fonološke, fonetske i morfološke značajke koje "pomažu kontrastiranju i doradi temeljne skice triju poddijalekata i veza među njima" (Lukežić 1990: 105). Svi govori čepićkoga i mnskoga tipa, prema njezinim nalazima, pripadaju rubnomu poddijalektu. Nekoliko godina kasnije Orijana Matika je u već spomenutoj diplomskoj radnji opisala govore rodne Ceranštine na fonološkoj i morfološkoj razini te na temelju opisa zaključila da i oni pripadaju rubnomu poddijalektu, baš kao i govori čepićkoga tipa.

¹ U recentnijoj dijalektološkoj literaturi govore Svetoga Petra u Šumi i Svetoga Ivana i Pavla autori ubrajaju u poseban tip jugozapadnoga istarskog dijalekta, a ne u srednjočakavski jer im je većina jezičnih značajki zajednička s prvima (v. npr. Pliško i Mandić 2011).

Fonološke, morfološke, sintaktičke i leksičke značajke srednjočakavskoga dijalekta, kao i ostalih pet dijalekata čakavskoga narječja, prikazao je Josip Lisac u knjizi *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje* iz 2009. godine. Osim toga, u članku iz 2005. godine opisao je govor Zarečja pokraj Pazina na temelju dramskoga teksta Glorije Rabac-Čondrić.

Godine 2011. Nada Peršić je u svojoj magistarskoj radnji istražila fonološke i morfološke značajke južne skupine čepićkih govora. Klasifikacijom analiziranih jezičnih značajki tu je skupinu podijelila na tri podskupine: rubnu, središnju i južnu.

Silvana Vranić je u članku iz 1995. godine izvijestila o svojim novim terenskim nalazima o ikavsko-ekavskim govorima u Istri kako bi se na taj način upotpunila dijalekatska karta (v. Vranić 1995: 74). Polazište joj je bio popis naseljenih mjesta J. Hrženjaka u knjizi *Društvena struktura naselja u SR Hrvatskoj*. Terenskim je istraživanjem utvrdila da ikavsko-ekavski refleks jata imaju još neka mjesta u središnjoj Istri, među kojima su neka bila na Hrženjakovu popisu, a neka nisu. To su sljedeća mjesta: Žagrići, Blaškovići, Veljaki, Potpićan, Jakomići, Zajci, Montovani, Jakačići, Mandalenčići, Ćusi, Gradinje; zaseoci Gologoričkoga Dola: Lukačići, Sepčići, Kučebari, Bratičići, Vlašići, Juršići, Sošići, Švići, Dolenji i Gorenji Kralji, Bafi, Krti, Oršanići, Cinzebi, Svetinčići, Žigonti, Most Pićan, Tominići, Milanovići, Petrinčići, Pužari, Brozani, Kaligari, Deltini, Čubanići, Raji, Brigi, Toncini, Šegari, Marečići, Šestani, Lukači, Perucići, Skoki i Martinčići. Vranić je ispitala njihove fonološke i morfološke značajke te je na temelju toga zaključila da se teritorijalno i jezično nadovezuju na čepićke govore. Zahvaljujući njezinu podrobnom istraživanju, dijalekatska je slika ikavsko-ekavskih govora u središnjoj Istri upotpunjena. Taj je posao nastavila Iva Lukežić u članku iz 1997., u kojem je novim podacima upotpunila dijalekatsku kartu Istre, sjevernoga Hrvatskog primorja i Like.

Vrijedan doprinos istraživanju ikavsko-ekavskih govora dali su i bivši studenti kroatistike u svojim diplomskim radnjama, u kojima su obradili jezične značajke istarskih ikavsko-ekavskih govora. Neki su od njih Doris Škorić, koja je opisala govor Gradinja, Helena Šipraka (rođ. Funčić), koja je opisala govor Gologorice, Kristina Mijandrušić, koja je opisala govor Mandalenčića, i drugi. Osim u diplomskoj radnji, spoznaje o tome dijalektu proširila je Orijana Paus u obavijesnome članku o ikavsko-ekavskome dijalektu u Istri, objavljenomu u *Istarskoj Danici* 1998. godine.

1. 2. DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA GOVORA MRKOČI

Literatura o govoru Mrkoči veoma je oskudna, a postojeći su podatci šturi i nepotpuni te smo zato odabrali tu temu kako bismo pridonijeli boljemu poznavanju govora. Govor se Mrkoči spominje u tek nekoliko rasprava u kojima su taksativno nabrojene neke jezične crte. Ti su opisi zastupljeni u recentnijoj dijalektološkoj literaturi, dok u starijoj nema nikakvih podataka o govoru. Nekoliko jezičnih značajki govora Ceranštine, Mrkoči i Boškarije opisala je Iva Lukežić u članku iz 1997. godine na temelju podataka koje je prikupila Orijana Matika za potrebe svoje diplomske radnje. Govor Mrkoči kao dio ikavsko-ekavskoga dijalekta spominju još Silvana Vranić u članku iz 1995., Lina Pliško u članku o čakavskome narječju u

Istri objavljenom na mrežnim stranicama *Istrapedije* te Nada Peršić u magistarskoj radnji u poglavlju o istraženosti čepičkih govora. Vrijedan doprinos hrvatskoj dijalektologiji 2015. godine dao je Radoslav Runko, koji je napisao opsežan rječnik toga govora (više od trideset tisuća rječničkih natuknica) i kojim smo se služili pri obradbi ovoga govora.

1. 3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Istraživanje mjesnoga govora Mrkoči započeli smo 2015. godine autorskim *Upitnikom* za terensko istraživanje ikavsko-ekavskoga dijalekta. Materijal za analizu dobiven je spontanom razgovorom s obavjesnikom i izravnim ispitivanjem. Snimljeni smo materijal transkribirali i akcentuirali te odsječak priložili na kraju ovoga članka u poglavlju "Ogled govora". Obavjesnik nam je bio 88-godišnji Radoslav Runko, koji je ujedno autor opsežnoga rječnika toga govora. Taj nam je rječnik također poslužio kao odličan materijal za analizu iz kojega smo crpili relevantne jezične crte. Dobivene smo podatke analizirali te ih prikazali na četiri jezične razine: fonološkoj, morfonološkoj, morfološkoj i sintaktičkoj. Na taj smo način htjeli dati što opsežniji prikaz govora koji je pred izumiranjem, o čemu govori činjenica da zaselak danas broji samo tri stanovnika. Pojedine smo jezične činjenice usporedili sa susjednim govorima na temelju opisa u recentnoj dijalektološkoj literaturi i vlastitoga istraživanja. Terenskim je istraživanjem utvrđeno da se istim govorom služe stanovnici ovih okolnih mjesta: Jarbulišća, Batluga, Breščića, Salamunišća i Svetog Križa. S njihove južne i sjeveroistočne strane smješteni su ceranski i čepički govori. S obzirom na to da oni također pripadaju ikavsko-ekavskomu dijalektu, zanimalo nas je u kojoj se mjeri ti govori podudaraju te smo odlučili istražiti sličnosti i razlike među tim trima susjednim skupinama. Usporedbu smo izvršili na temelju magistarske radnje Nade Peršić, koja je istražila sve govore južne skupine čepičkoga tipa, te na temelju diplomske radnje Orijane Matike o govorima Ceranštine. Usporedili smo samo one jezične značajke koje su opisane u dvjema navedenim radnjama, a tabelarni prikaz s rezultatima priložili smo na kraju članka. Ovim putem svesrdno zahvaljujemo gospodinu Runku, našem jedinom obavjesniku, koji je strpljivo odgovarao na naša pitanja svjestan da je krajnje vrijeme da se zabilježe jezične osobitosti mrkočkoga idioma.

2. FONOLOŠKE I MORFONOLOŠKE OSOBITOSTI

2. 1. ZAMJENICA *ča*

Zamjenica *ča*, prema kojoj je i čakavsko narječje dobilo naziv, nastala je vokalizacijom poluglasa u "jaku" položaju jer se nalazio pod naglaskom. Svojevrsna je samo čakavskomu narječju, pa se ubraja u alijetete ili jezične činjenice najviše hijerarhijske razine.

U govoru Mrkoči ta zamjenica ima sljedeće odraze:

- a) upitna zamjenica (u značenju 'što'): *Čä cëmo umišit za Božić?*
- b) odnosna zamjenica (u značenju 'što'): *Ĵis cëmo cä smo cëra skühali.*

- c) neodređena zamjenica (u značenju 'išta', 'štogod', 'bilo što'): *Od nič se ne mōre storīt čā.; Donesi mi čā ūč ću ovò stāviti!; Kāt su bilè sūše, ni bilò čā žēt.* U istome se značenju koristi i zamjenica *biločā*: *Provāj storīt biločā od drīva.*
- d) U značenju 'štogod' koriste se inačice *čagōdar*, *čagōt* i *čātō(r)*: *Donesi mi čagōdar za pojīs.; Čagōt te pīta, ti reči da ne znāš!; Donesi čātō(r) oštro š čin bih ovò mōga prerizati!*
- e) Deklinacija zamjenice *ča* glasi: G jd. *čēsalcēs*; D jd. *čēmu*; L i I jd. *čīm*: *Ot čēsalcēs je ova manēštra?* Složenice toga oblika glase: *sāčesa*, *nīčesa*, *nēčesa*.
- f) Prisutna je i u svezama s prijedlozima u sljedećim oblicima: *nāč* ('našto'), *pōč* ('pošto'), *ūč* ('ušto'), *zāč* ('zašto'). Pri njihovu se srastanju reducira završno *a*, a na tu je jezičnu značajku upozorio već Antun Mažuranić u opisu vinodolskoga govora (1843. godine).
- g) Neki su od njezinih odraza i upitno-odnosna zamjenica *čigōf* (*čigōva*, *čigōvo*) u značenju 'čiji' i njezine složenice: *ničigōf* (*ničigōva*, *ničigōvo*) u značenju 'nečiji', *nīčigōf* (-a, -o) u značenju 'ničiji', *sačigōf* (*sačigōva*, *sačigōvo*) u značenju 'svačiji, koji pripada svakomu'.
- h) Neodređena zamjenica *nīšto* odgovara značenju 'nešto', a *nīč* značenju 'ništa'.
- i) Prilog 'zašto' glasi *zāč*, a veznik sa značenjem 'jer' *ač*. Za razliku od nekih čakavskih govora, u ovome se završna afrikata ne zamjenjuje frikativom *š*.

Zamjenica *ča* upotrebljava se i umjesto priloga i veznika te može imati funkciju konektora:

- j) u značenju 'zar': *Čā nīsi kuntēnat?*
- k) u značenju 'koliko' u augmentativnom smislu: *Čā tīsi su posādīli.*
- l) u značenju 'koji': *Māšit će oni pōp čā je bi i pasānu šetemānu. Mi se parā da je z Bārbana.*

2. 2. ODRAZ POLUGLASA ($\partial < *b, *b$)

Glasovi *b* i *ɓ* nastali su u doba raspada praslavenskoga jezika. Kasnije su prešli u *a*, nakon čega je uslijedila njegova redukcija ili vokalizacija, ovisno o tome je li se nalazio u "slabu" ili "jaku" položaju. Te su dvije varijante nastale još krajem praslavenske epohe, a poznate su pod nazivom slaba i jaka varijanta. Slabe su se varijante nalazile na kraju riječi i u slogu pred punim samoglasnikom, a jake u slogu ispred slabih varijanata i onima pod naglaskom. No, bez obzira na položaj, poluglas se u nekim primjerima u tzv. "slabu" položaju nije reduciraio, nego razvio u puni samoglasnik. Posebnost je čakavskoga narječja u odnosu na druga dva narječja u tome što se poluglas u takvu položaju vokalizirao više nego u drugim narječjima, i to ne samo u slučajevima gdje se spriječilo formiranje netipičnih konsonantskih skupina, nego i šire.

U govoru Mrkoči kontinuantna je starohrvatskoga poluglasa u svim položajima i primjerima *a*, o čemu svjedoče sljedeći primjeri ekscerptirani iz *Upitnika* i ogleđa govora: *blāhdan, čālčā, čāval, čēsān, čūdan, dān, danās, dāska, dāš, dōbar, grābar, jānjac, jedān, kadī, kāsno, konāc, krātak, lāgak, lagāt, lāhat, lāš, lāzno, māca, maglālmāgla, mālin, mālinar, mānon, māša, maštēl, mētar, mōkar, ōganj, ōsak, ōsan, otāc, Ozān, pakāl, pās, pētāk, pōsal², pōtan, prasāc, pūpak, samānj, sānj, sānjat, staklō, sūdāc, šenāc, tānac, tānka, telāc, tēpal, udovāc, utōrak, vāj, vētarl vītar, vridan, zatiljak, zvāna, žālosan*. Zabilježeni su i primjeri u G mn. imenica ženskoga roda kojima osnova završava suglasničkom skupinom: *bačāf, čerišanj, dasāk, igāl, klētaf, ovāc i sēstar*. Iz ogleđa su govora ekscerptirane sljedeće rečenice s primjerima: *Pōkle sēga tēga se je šenīcu popeljālo u mālin.*; *Otāc je pōče jāko klēt i govorīt da ne znā čā bī stōri.*; *Čēsān je tribe vāj lūpīt s kakōvin porīzalon, a nīkat ne z nōhti.*; *Kapūs se stāvi kīsat u kakōvu bāčvu ali maštēl.*; *Blāhdan je i jutridān za Ozmōn.*; *Užānca je da se na Ozān jūtro za ručēnje jīdē kūhani pršūt.*

2. 3. ODRAZ POČETNOGA NIZA *və*

Praslavenski početni glasovni niz **vь* supstituiran je samoglasnikom *u*, a takva je preoblika nastala nakon redukcije poluglasa u "slabu" položaju (u ovome slučaju na kraju riječi). Odras *u* javlja se u funkciji samostalnoga prijedloga te u dijelu korijena riječi. Osim njega, zabilježeni su i primjeri s redukcijom, a tipičan čakavski odras *va* javlja se u samo nekoliko riječi.

Potvrde oblika:

u kao samostalni prijedlog: *U lēti, u pomājīcu mīsecu, se blīzu kūc užāju ložit krēsi.*; *Čā ću vrāga u jāmi?*; *San imē u žepū škātulu sumperīni.*; *Nōva māčka āli māčāk se najrāji donesē dōma u kakōvoj vrīci.*; *Pōkle zakōna u crikvi, svāti se frmāju pret vrāti od mladoženjine kūće.*; *U hīp smo se tornāli dōma.*; *Krūh se je mīšilo u nāćvah.* Prijedlog *va* s reduciranim *a* javlja se samo u izgovornoj cjelini *vrīt*, u izreci *Hōdi vrīt!*

və > u u dijelu korijena riječi: *Nāša si je nīku udovīcu.*; *A ne, nī ōn stāri mladić, nēgo je udovāc i nīkat pōkle se nī preženi.*; *Užgāli su kōpu sēna usret bōške.* Uz lik *užgāt* javlja se i lik *nažgāt*.

və > ø u dijelu korijena riječi: *Čēra je bī Ozān.*; *Īmamo dvā nūka i jenū nūku.*; *Sēdite nūtra āč vanī je zīmā.*; *Kāt čovīk grē u farmačīju, je tribe da zvādi barētu āč je gřdo pōc nūtra takōf.*; *Starīji su navādni dēlat: rāno su se stājali, a kāsno hodīli spāt.*; *Čā se sřbīš kako da ĩmaš šencē?*; *Zēli smo šenīcu i popeljāli je u mālin.*; *Zē je grōtu i hīti je priko prāga.*; *Debōto da smo se zgojīli na kumpīri.*; *Štābelo ste zgojīla tū brēku.*

və > va kao prefiks u samo trima složenicama: *vālje, vāj* i njegovoj izvedenici *zavāj*.

Preoblika *va* u *u* alteritetna je jezična značajka jer se javlja u svim trima narječjima: karakteristična je za štokavsko narječje u cjelini te za neke govore čakavskoga i kajkavskoga narječja. Ovakva je realizacija tipična i za sve govore

² Češće je u uporabi imenica *dēlo*.

Ceranštine, što je potvrdila i Orijana Matika u svojoj diplomskoj radnji, te za govor Milotskoga Brijega, koji je teritorijalno najbliži Mrkočima od čepičkih govora. U svim ostalim govorima toga tipa realizira se tipičan sjevernočakavski refleks *va*, nastao punom čakavskom vokalizacijom "slaba" poluglasa (v. Peršić 2011: 63–66).

Čakavske nepreventivne pune vokalizacije "slaba" poluglasa posljedice su mehanizma čakavske jake vokalnosti. Tom su tendencijom u čakavskome narječju nastali oblici zamjenice *ča*, prijedlog *va*, prilog *vajk*, prilog *kadi*, imenice *malin*, *maša*, *Vazan*, u korijenu riječi *sas-*, npr. *sasac*, u prezentskoj osnovi glagola *zet*, u I jd. zamjenice *ja*: *manon*. Prilog *kadi* zabilježen je u upitnim i odnosnim rečenicama u primjerima: *Kadi je fačôl ki nôsi sriću?*; *Kât pasâ vrîme od mrâzi, u proliću, kapûs se pogûli i z rasâda presâdi na lihu kadi će storit glavice*.

2. 4. SAMOGLASNIČKI SUSTAV

Samoglasnički je sustav analiziranoga govora jednostavan. Sastoji se od pet temeljnih vokala i samoglasnoga *ɾ* koje može biti kratko i dugo te se uvijek javlja bez popratnoga vokala. To potvrđuju sljedeći primjeri: *čřtalo*, *dopřhât*, *dřšć*, *frminânt*, *frmivât lsel*, *gřt*, *krbûn*, *křs*, *přčkat*, *pržûn*, *smřdit*, *sřšen*, *třs*, *žřnof*. Svaki od samoglasnika može biti dug i kratak, naglašen i nenaglašen, a distribucija im je slobodna jer se mogu ostvariti na početnom, središnjem i završnom položaju u riječi, ispred i iza svih suglasnika. Taj, dakle, govor ne poznaje nijedan diftong, *ie*, *uo* ni *q*, baš kao ni govori Ceranštine, što potvrđuje Orijana Matika u svojoj diplomskoj radnji: "Ni u jednom selu Ceranštine nisam zabilježila diftongaciju ni zatvorenost vokala (...)" (Matika 1994: 33). Drugačije je stanje u trećoj skupini ikavsko-ekavskih govora, odnosno u čepičkima, koje je u svojoj magistarskoj radnji istražila Nada Peršić. Prema njezinim istraživanjima, u pojedinim se govorima čepičkoga tipa ostvaruje samo diftong *ie* (Veljaki i Boljevići), u njih četiri *ie* i *uo* (Krbune, Kršan, Kožljak i Milotski Brijeg), a *oa* u govorima Montovana i Jakačića. Rezultati su našega istraživanja također pokazali da se *ie* i *uo* javljaju u Milotskome Brijegu³. Kao i u drugim čakavskim govorima, ta je jezična crta karakteristična većinom samo za govornike starije generacije.

2. 4. 1. Odras prednjega nazala *ɛ*

Istraživači sušačkoga govora (Josip Hamm, Mate Hraste i Petar Guberina) na temelju jezične analize tekstova zaključili su da je prijelaz *ɛ* u *a* stariji negoli prijelaz u *e*, a dovode ga u vezu s prijelazom *ě* iza palatala, koji se također dogodio u praslavenskome razdoblju. No u današnjoj se čakavštini *a* iza palatala može posvjedočiti u svega nekoliko primjera jer je s vremenom analogijom prešlo u *e*. U većini se istarskih govora sačuvalo samo iza *j* u primjerima tipa *jazik/zajik*, *najat*, *zajat*. U mjesnom govoru Mrkoči relik s izvornim refleksom *a* nalazimo samo u dva primjera: *zajik* (< *jazik*) i *jáčmik* u značenju 'ječmenac na oku'⁴. U svim je drugim primjerima *a* prešlo u *e*: *četiri*, *děset*, *dvâjset*, *govědo*, *měso*, *načêt*, *najêt* ('zaraziti'),

³ Istraživanje smo proveli u listopadu 2015. godine, a rezultate nismo još objavili.

⁴ Ječam (vrsta žitarice) u ovome govoru glasi *ozimâc* i *škandêl*.

pàmet, pêt, pêtàk, petnâjs, počêt, požêt, prijêt, sèdan, três, zajêt ('zagrabititi tekućinu posudom'), *žèdan, žèja, žèt, žètva, žètvanjak*. Pri opisu ove jezične pojave navodi se malo primjera zbog toga što riječi kojima je dio slijeda bio *je, že i će* nema mnogo.

2. 4. 2. Odras tražnjega nazala q

Stražnji nalaz q bio je sastavnim dijelom praslavenskoga vokalnog sustava, a nastao je od diftonških skupina *an i *am. U mnogim čakavskim govorima njegova zamjena nije jednoznačna, već dvojaka ili čak trojaka. Govor Mrkoči ne spada u tu skupinu jer je zamjena toga nazala samoglasnikom u dosljedna i u leksičkim i u relacijskim morfemima, uz izuzetak imenica *gòlop* i *golobìca*. *Upitnikom* za terensko istraživanje q je istražen u sljedećim kategorijama: u N jd. imenica svih rodova, u A jd. ženskoga roda imeničkih riječi, u infinitivu, u 3. licu množine prezenta te u konjugaciji svršenoga glagola *biti*. U svim je primjerima ovjeren samoglasnik u: a) u kategoriji imenica: *dûp, gusènica, gûska, gûš, klùbak, kudìlja, kûs, lûh, lûk, mùkà, mùš, pûpak, pût, rûkà, rukâf, rûp, subòta, susèšćina, susèt, tûga, ûzalj, zûp*; b) u A jd. ženskoga roda imeničkih riječi: *dûšu, našu njuvu, cèlu plâcu*; c) u infinitivu: *posûdit, pûpât, rûgât se, bušnût, mûtît, nagnût, namìgnut, pûknut* (posljednja četiri su tvorena od morfema /nq/); d) u 3. licu jd. prezenta: *čûju, kupûju, pèru, skâcu, znâju*; e) u konjugaciji svršenoga glagola *biti*: *bûden, bûdeš, bûde, bûdemo, bûdete, bûdu*. Izvan navedenih kategorija ovjeren je i prilog *nûtra*. Odras u potvrdio je i M. Małecki kao osobinu čepičkih govora.

2. 4. 3. Fonem ĺ

U općeslavenskome je jeziku fonem *l stajao uz ь ili ъ, a nakon njihove redukcije postao je slogotvorni element (ĺ) te je mogao stajati samo između dva suglasnika, i to uvijek u sredini riječi. Čuvao se do kraja 13. stoljeća, a onda je u najvećem dijelu hrvatskoga jezika počeo prelaziti u u. Uz slogotvorno r, u povijesnom je razdoblju najduže čuvao neizmijenjeni status. Govor Mrkoči ne odstupa od temeljnoga čakavskog razvoja, što znači da se taj fonem u svim ispitanim kategorijama reflektirao kao u: u imenicama *bûha, Hûm* (toponim), *jàbuka, kûk, pûnica, pûš, sùnca, sùza, ûk, ûna, žûć, žûtica*; u pridjevima *dûh, pûn, tûs, žût* te u glagolima *mučât, obûć, pomûs, sûć, tûć, ûć*.

2. 4. 4. Refleks jata

Prema starome su se jatu, koji se bilježi kao ě, u čakavskome narječju razvili ovi refleksi: ikavski, ekavski, jekavski i ikavsko-ekavski. Fonem ě razvio se krajem općeslavenskoga razdoblja, a nastao je od dugog *e. Isprva je bio nalik glasu a (nalazio se između vokala e i a) postavši novim fonemom ê, a kasnije je (osim iza palatala) u većini slavenskih govora imao vrijednost zatvorenoga e.

Pojavu dvostrukoga jata prvi je opisao Rus Luka Jakubinskij na temelju Beličeve građe o vinodolskome govoru. Zaključio je da ostvaraj ě ovisi o fonološkome okružju. Ukoliko se, naime, ě nađe ispred dentalnih suglasnika t, d, s, z, n, l, r, a iza njih slijedi a, o, u ili ø, ostvaraj je ekavski, dok je u svim drugim slučajevima ikavski. Zanimljivo je da je do istoga zaključka došao i Karl H. Meyer istražujući govor Njivica na Krku. Zbog toga je u dijalektologiji to jezično pravilo poznato pod

nazivom Meyer-Jakubinskij. Njihovo su pravilo kasnije nadopunjavali drugi autori. Jedan od njih je Eduard Hercigonja koji je zaključio da je ekavski refleks uslijedio i ispred skupina *st, zd, sn, sm, zn, zm, zl, zv, sl, sv, tr, dr*.

Potvrde za ekavski refleks jata prema pravilu Meyer-Jakubinskij:

- a) ispred *t*: *cvět, lèto, susèt, vètar, zàpovet*
- b) ispred *d*: *rêdak, srêdà*
- c) ispred *s*: *krês*
- d) ispred *z*: *trêzan, želèzo*
- e) ispred *n*: *cêno, drên, klên, lèn, mrênà, pèna, sèno, vènàc*
- f) ispred *l*: *bêl, cêl, dèlo, têlo*
- g) ispred *r*: *mèra, vèra, vèrovat*
- h) ispred *st, zd, sn, zn* (kasnije nadopunjeno pravilo): *brês, mèsto, nevèsta, tèsto; žlèzdà; tèsna; trèzna*.

Potvrde za ikavski refleks jata prema pravilu Meyer-Jakubinskij:

- a) u korijenskim morfemima: *brih, brîja, brîme, cidilo, cidit, cîpît, crikva, čovik, dilit, dîca, ditinstvo, ditè, ditelina, divica, divôjka, drivo, gnjizlò, grîh, grîšnik, krîpos, lik, lipòta, lišnjak, livät, livo, mih, mihûr, mûsec, mlîkò, nedilja, obisit, plîšnja, ponediljak, potreba, prîtit, prolic, rikà, rîpa, sîc, sikira, sîme, slîp, slîpîc, smîh, smrîkva, snih, srîca, svîcà, svidòcit, svitlo, tîsno, trizan, vično, vîdit, vîsit, vîtar, vrîca, vrîme, zihät;*
- b) u relacijskim morfemima: *bolit, kîpît, letit, ubolit se, trpît, žûit; mirniji, slabiji, stariji, veseliji.*

Međutim, ostvaraj refleksa jata nije jednak u cijelome srednjočakavskom dijalektu. Nema svaki govor isti broj i jednak odnos ikavizama i ekavizama. Česta su odstupanja od opisanoga pravila, do kojih je došlo zbog raznih analogija, utjecaja susjednih govora i višestoljetnih migracija. Tako ni govor Mrkoči nije posve dosljedan u slijeđenju toga pravila, pa se tamo gdje bi se, prema pravilu, trebao ostvariti ekavski jat, ostvaruje ikavski i obrnuto. Zabilježeno je mnogo takvih odstupanja. Navest ćemo ove primjere: *belnjâk, besîda, blêdit, didovina, dît* ('djed', uz *nôno*), *jîs, klêšća, medvît, obît, rîzat, svidòk, svit, tîrat, zvîr*. U primjeru *njâdra* jat prelazi u *a*. Taj se leksem javlja u mnogim čakavskim govorima, a uz njega se kao primjer prijelaza jata u *a* navodi i imenica *njazlo* u značenju 'gnijezdo', no u mrkočkome idiomu ona glasi *gnjizlò*.

2. 5. SUGLASNIČKI SUSTAV

Suglasnički sustav mjesnoga govora Mrkoči sastoji se od 25 suglasnika: *b, c, č, t', d, dž, d', f, g, x, j, k, l, l', m, n', nj, p, r, s, š, t, v, z, ž*. Pritom treba dodati da se postojanje *dž* i *d'* (u daljnjemu tekstu bilježiti ćemo ga grafemom *đ*) uzima uvjetno jer se oni ostvaruju samo u primljenicama. Upravo je nepostojanje tih dviju zvučnih afrikata jedna od temeljnih osobitosti čakavskoga narječja, no u istarskim

govorima ima puno riječi talijanskoga podrijetla u kojima se na mjestu talijanskoga *g* ostvaruje *đ*, npr: *ãndel* (tal. *angelo*), *đardin* (tal. *giardino*), *đeložija* (tal. *gelosia*), *đilãta* (tal. *gelato*), *đilè* (tal. *gile*), *đir* (tal. *giro*), *đirlãnda* (tal. *ghirlanda*), *đita* (tal. *gita*), *đornãl* (tal. *giornale*), *đuramènt* (tal. *giuramento*), *kuđin* (tal. *cugino*), *ređistar* (tal. *registro*), *rifũđo* (tal. *rigugio*, u značenju 'sklonište') itd. Javlja se i u osobnim imenima tipa *ãndelo*, *Đidijo*. Suglasnik *đ* umekšanoga je izgovora, tipičnoga za čakavsko narječje. Suglasnik *dž* zabilježen je u malom broju riječi koje su većinom stranoga podrijetla: *džèma* ('pločica na blatobranu bicikla'), *padžèla* ('svjedodžba'), *skèdža* ('geler, krhotina granate'). Inače, u čakavskome narječju *dž* prelazi u *ž*, a odraz praslavenske suglasničke skupine **dj* je *j* prema štokavskome *đ*. Tako je i u mrkočkome idiomu, što dokazuju primjeri *svidòžba*, *žèp*, *žurnãda*, *glãji*, *prèja*, *sãje*, *slãji* itd.

U opisanome se govoru jasno razlikuju glasovi *č* i *ć*, za razliku od jugozapadnih istarskih govora, koji poznaju samo tzv. srednje *č*. Suglasnik *ć* tipično je čakavskoga umekšanog izgovora, kako ga je u knjizi *Čakavsko narječje* opisao Milan Moguš uz pomoć fonetičara Damira Horge: "Kod čakavskoga *ć* vrh jezika se upire u donje alveole ne dodirujući donje zube. Mjesto dodira jezika s nepcem je gotovo palatalno. U tvorbi okluzije i tjesnaca učestvuje srednji dio jezika. Neznatno je slabija zračna struja i još labavija opća artikulacija" (Moguš 1977: 65). Ovakva je artikulacija karakteristična za govore sjevernočakavskoga i zapadnočakavskoga areala. U literaturi se taj glas bilježi kao *t'*, no u ovome ćemo ga radu iz praktičnih razloga bilježiti grafemom *ć*.

Velar *x* (u pismu *h*) dobro se čuva svugdje gdje mu je prema etimologiji mjesto: *bũha*, *grĩh*, *hlãt*, *krũh*, *kũhat*, *mũha*, ali otpada u infinitivu glagola *htjeti* (*tĩt/otĩt*) i imenici *òstijalòštija*. Osim toga, javlja se na dočetu riječi, gdje sustavno zamjenjuje zvučni suglasnik *g*, npr. *dũh* ('dug'), *vrãh*. U nekim čakavskim govorima riječi u značenju *hvala* i *hvalit* /sel glase *fala* i *falit se*, ali ne i u govoru Mrkoči. Fonem *h* najbolje je sačuvan u čakavskome narječju. Dalibor Brozović naglašava da njegova prisutnost u čakavskome narječju ima znatnu strukturnu važnost.

Fonem *f* najčešće se javlja u primljenicama talijanskoga podrijetla (*fãbrika*, *fabrikãt*, *façõl*, *fãdiga*, *fãlimènt*, *fãlsarija*, *fãmèja*, *fãntarija*, *fãntažija*, *fãrabũto*, *fãštĩdija*, *fèbra*, *fèšta*, *fĩdãt se*), ali i kao rezultat obezvučivanja suglasnika *v*.

Ovaj govor ne poznaje čakavizam, a ni delateralizaciju, što znači da *l* (u pismu *lj*) ne prelazi u *j*, već se čuva u svim položajima: *bõlje*, *kljũč*, *ljubãf*, *ljũdi*, *nedĩlja*, *põlje*, *zãbelj*, *žũlj*. Čuvanje *lj* karakteristično je za većinu ekavskih i ikavsko-ekavskih govora u središnjoj Istri. To su potvrdili Silvana Vranić (v. Vranić 2005: 253) i Josip Lisac (v. Lisac 2009: 77) za ekavske govore, a Orijana Paus (v. Paus 1998: 137) i Silvana Vranić (v. Vranić 1995: 79) za ikavsko-ekavske govore. Izuzetak je imenica *prètelo*, u kojoj je izvršena depalatalizacija (*lj* > *l*), a ta je imenica često jedini primjer nezadržavanja *lj* u govorima središnje Istre. Osim u govoru Mrkoči, tako je i u ceranskim govorima (v. Matika 1994: 19). U govoru Mrkoči sačuvan je svugdje gdje mu je prema etimologiji mjesto, a nastao je i kao rezultat epenteze u skupinama *blj*, *mlj*, *plj* i *vlj*: *grãblje*, *kãplje*, *zdrãvlje*. U mnogim se čakavskim govorima razvio i kao sekundarni suglasnik uz glasove *g*, *h* i *k*. U Mrkočima je ovjeren samo uz *g* i

k, dok skupina *hl* ostaje neizmijenjena: *gljûh*, *pêglja*; *kljĉĉit*, *kljĉĉnut*, *prĉĉkljeto*. U ovome govoru postoji i promjena skupine *gn* u *gnj*: *gnjus*, *gnjoj*.

Suglasnik *v* veoma je ograničene distribucije. Gubi se u sljedećim pozicijama: ispred *r* u suglasničkoj skupini, u osnovi zamjenice *vās* i njezinim oblicima, na početku riječi ispred samoglasnika *o*, a na kraju riječi i ispred bezvučnih suglasnika prelazi u *f*: *ljubâf*, *ofcâ*. Ograničenije distribucije fonema *v* ispred *r* i sonanta *r* u suglasničkoj skupini jezična je pojava koja je prisutna u većini sjevernočakavskih govora, a karakterizira i kajkavske govore, pa je alteritetnoga karaktera. Zabilježena je i u mjesnom govoru Mrkoči, a realizira se u imenicama *ĉetrtâk*, *râbâc*, *srâp*, u glagolima *sĉbĉit*, *storĉit*, *stĉĉdnut*, *sûĉ*, u rednom broju *ĉetĉĉti*, u pridjevu *tĉĉt*. Izuzetak je glagol *ĉvrĉit* u značenju ‘cvrčati, proizvoditi zvuk koji nastaje prženjem ili izgaranjem sirovog drva’. Fonem *v* u principu ne dolazi u inicijalnome položaju ispred samoglasnika *o*, što dokazuju mnogobrojni primjeri: *ûĉ* (‘vući’), *odâ*, *odenjâĉa*, *Odnjân*, *Odotĉĉina* (toponim, naziv lokve), *ĉjska*, *ĉl*, *ĉlta* (‘svod’), *ĉlja*, *ĉnjat*, *ĉnjavac*, *ĉs*, *ĉsak*, *ĉzâc* (‘vozar, onaj koji upravlja zaprežnim kolima’), *Ozân*. Tako je i u njihovim izvedenicama kada *v* nije u inicijalnoj poziciji: *odûĉ*. Ima i nekoliko primjera u kojima ostaje, a to su većinom riječi stranoga podrijetla, npr: *vogât*, *volontârijo*, *vĉt*. U imenici *vlâsi* je sačuvan.

Dakle, većina se suglasnika može javiti na početnom, središnjem i završnom slogu u riječi, osim suglasnika *v*, koji je ograničene distribucije, i svih zvučnika, koji su isključeni iz finalnoga položaja (o tome više u poglavlju o morfonološkim alternacijama).

Zvučni suglasnici na apsolutnome kraju riječi prelaze u bezvučne. Prema istraživanjima Oriijane Matike, tako je i u govorima Ceranštine, ali *v* ne prelazi u *f*. U govorima ĉepiĉkoga tipa stanje je šareno: u manjemu broju govora obezvučenje se uopće ne provodi, u nekima je ta promjena dosljedna, a u nekima nedosljedna (v. Peršić 2011: 72–74).

U sklopu ovoga poglavlja možemo spomenuti i jednu fonetsku crtu, a tiĉe se suglasnika *m* kada se nađe ispred ostalih dvaju dvousnenika na doĉetku unutrašnjega sloga. U takvu se položaju nalazi u rijeĉima: *brâmba*, *bumbâk*, *cĉmba* (‘ljuljaĉka’), *kâmba*, *kambijât*, *kampânja*, *kolĉmba*, *kolombâr*, *lampadina*, *râmpa*, *temperânje*, i tada je alofonskoga izgovora. U rijeĉima *dimbĉk* i *dimbĉina* dolazi do umetanja sekundarnoga konsonanta *m*.

2. 5. 1. Prijelaz završnoga *-m* u *-n*

Jedna je od znaĉajki ĉakavskoga konsonantizma prijelaz *-m* u *-n* na kraju relacijskoga morfema. Toj se jeziĉnoj crti još od najranijih istraĉivanja ĉakavskih govora pridavala pozornost (Antun Maĉuraniĉ 1843., Fran Ilešić 1916., Karl Meyer 1928., Mate Hraste 1970., Milan Moguš 1977. i mnogi drugi). Iako završno *-m* u leksiĉkim morfemima u pravilu ostaje neizmijenjeno, u svakome se govoru javljaju neki izuzetci. U ĉakavološkoj se literaturi obiĉno navode primjeri *sedan*, *osan* i *Vazan*, a u mrkoĉkome smo idiomu ovjerali sljedeće: *ĉsan*, *Ozân*, *sĉdan*, *srân*, *grân* (ali samo u izrazu *grân te je bolĉilo* u značenju ‘malo’). Kao oznaka mjerne jedinice ĉuva se neizmijenjeno *-m*, *dun-dun* (< *dum-dum*, zvuk pušĉanoga metka). Promjena

na kraju relacijskoga morfema je sustavna, a to potvrđuju mnogobrojni primjeri razvrstani u sljedeće kategorije:

- a) I jd. imeničkih riječi: *z arbëton*, *z bāton*, *z brekôn*, *š čin*, *z dëbljin bardünôn*, *z drüğin*, *z nõson*, *s popôn*, *s pŕvin*, *s tîn*;
- b) D mn. imeničkih riječi: *kokošân*, *koscên*, *nân*;
- c) L mn. imeničkih riječi: *u glâmnin*, *u sâkin*, *u trêtin*;
- d) 1. lice jd. prezenta: *blätin*, *môran*, *nîsan*, *sân*, *zaslûžin*, *znân*, *zovën*;
- e) nepromjenjive riječi: *bâren*, *čin*, *dûpkon* ('potpuno').

U glavnini leksičkih morfema završno *-m* ostaje te u N jd. i G mn.: *bëram* ('krizma'), *Bëram* (toponim pokraj Pazina), *dîm*, *gŕm*, *Hûm*, *jârâm*, *kûm*, *lâkom*, *ferâm* ('željezarija'), *sâm vrâh*; *çûda jâm*, *zîm*.

Opisana je pojava svojstvena i štokavskim, slovenskim, crnogorskim i albanskim govorima duž jadranske obale, pa je zbog toga Dalibor Brozović ubraja u adrijatizme ili dalmatinizme. Prema hijerarhijskome rangu, očito je da pripada alteritetima.

2. 5. 2. Završno *-l*

U većini govora središnje Istre, pa tako i u govoru Mrkoči, završno se *-l* beziznimno čuva u dvjema kategorijama: na početku završnoga sloga u imenicama, pridjevima i prilozima te na početku unutrašnjega sloga, a gubi se u svim govorima u jednini muškoga roda glagolskoga pridjeva radnog. Tako je u svim ekavskim govorima pazinsko-žminjskoga areala i u ikavsko-ekavskim govorima. Prema rezultatima istraživanja Nade Peršić, selo Kostrčani jedini je mjesni govor čepičkoga tipa u kojem se ne provodi redukcija *-l* ni u glagolskome pridjevu radnome, no ta je pojava sporadična i javlja se u svega nekoliko primjera (v. Peršić 2011: 68). Što se pak tiče finalnoga sloga u imenicama, pridjevima i prilozima, stanje nije jedinstveno. U spomenutim se kategorijama javilo nakon gubitka tzv. "slabog" poluglasa. Neizmijenjeno je sadržano u konzervativnim sustavima: ponajprije u kajkavskome narječju, nešto manje u čakavskome, a u štokavskome u maloj mjeri. Milan Moguš je u poglavlju o završnome *-l* (v. Moguš 1977: 82) čakavsko narječje podijelio u dvije zone, pri čemu je središnju Istru smjestio u prvu, odnosno u onu u kojoj se završno *-l* čuva u svim kategorijama, što se ne slaže s našim istraživanjima, jer *-l* se u glagolskome pridjevu radnom sačuvalo samo u njezinu istočnom dijelu (npr. govor Brseča, Grobnika, u Voloskom⁵). To potvrđuje i Tone Peruško u brošuri "Razgovori o jeziku u Istri" u dijelu o žminjsko-pazinskom dijalektu: "I još jedna karakteristika: na kraju pridjeva aktivnoga ne ostaje *-l* kao u liburnijskoj čakavštini (npr. videl), ne pretvara se ni u *-o* kao u štokavštini (vidio) pa ni u *-ja* kao u istarskoj i dalmatinskoj ikavskoj štokavštini (vidija), već se *-l* sažimlje s prethodnim glasom, npr. *vidi* mj. *videl*, *kupi* mj. *kupil*, i sl." (Peruško 1965: 19). Podosta je istarskih govora istražio Rudolf Ujčić i na temelju toga zaključio da se na čitavome starosjedilačkom pazinsko-žminjskom području završno *-l* dosljedno čuva u imenicama i pridjevima,

⁵ Vidi popis literature.

dok se u jednini muškoga roda glagolskoga pridjeva radnog ono gubi (v. Ujčić 2014: 20). Što se tiče drugih dijelova Istre, u jugozapadnome istarskom dijalektu javlja se sustavna zamjena finalnoga *-l* vokalom *-a* na dočetu završnoga sloga u glagolskome pridjevu radnom muškoga roda. U jednim se slučajevima takvo završno *-a* spaja s *a* od osnove te postaje dugo: *držâ*. U drugim slučajevima, tj. kada je ispred završnoga *-a* koji drugi vokal, između ta dva vokala umeće se sekundarno *j*: *debèja*, *govorija*. U nekim se pak govorima *-l* izgubilo u svim kategorijama: *so*, *bona*, *kopa*. To vrijedi za neke doseljeničke govore. U buzetskim govorima prelazi u *-v* ili bilabijalno *-v* (*-w*) koje može prijeći u *-f*, a u govorima na Opatijskome krasu moguća je supstitucija s *-v*. Prema tome, gledajući klasifikaciju Milana Moguša, središnju Istru ubrajamo u drugu zonu, u kojoj se *-l* čuva u deklinabilnim riječima, a gubi u glagolskome pridjevu radnom. U tu je zonu smjestio dalmatinsko otočje, s ponekim lokalnim odstupanjima. Dalibor Brozović pitanje završnoga *-l* ubraja u insularizme, odnosno jezične crte koje su mnogo više poznate otočnim govorima, ali su zastupljene gdje i na obali.

Potvrde oblika:

- a) na dočetu završnoga sloga u imenicama, pridjevima i priložima: *apêl*, *bâkul*, *budêl* ('zračnica, unutarinja guma kotača'), *bûsol* ('šimšir, zelenika'), *cêl*, *civil*, *čâval*, *debêl*, *decimâl*, *dêbul*, *dêl*, *dôl*, *đornâl*, *fačôl*, *fanêl*, *ferâl* ('fenjer'), *fitovâl*, *kîsel*, *kvintâl*, *macêl*, *manavâl*, *maštêl*, *mižôl*, *murâl*, *pâl*, *pažûl*, *pôl*, *pôsâl*, *postôl*, *sôl*, *stôl*, *šântul*, *šijâl*, *šimencâl*, *škandêl*, *špitâl*, *športêl*, *têpal*, *tribunâl*, *vêsel*, *žâl*;
- b) na dočetu središnjega sloga u imenicama, pridjevima i priložima: *baldrâk*, *bêlci*, *bôlna*, *čickalnica* ('cijev od bazgovine koja služi djeci kao štrcaljka'), *dolčić*, *durêlci*, *fâlde* ('nabori na odjeći'), *kalcavide*, *kolci*, *pâltu*, *pôlne*, *polnôcnica*, *pôlša*, *pûškalnica*, *soldât*, *solnîca*, *škropilnica*, *šoldi*, *telcâ*;
- c) na dočetu glagolskoga pridjeva radnog muškoga roda: *dôša*, *frmâ*, *kûpi*, *môga*, *ofêndi*, *ordinâ*, *pasâ*, *pôče*, *pôpi*, *prênu*, *promîslî*, *prontâ*, *refâ*, *stôri*, *šâ*, *ustâ*, *viđi*, *zâbi*, *znâ*.

Neizmijenjeno *l* u središnjim slogovima u riječi alteritetna je jezična značajka jer se javlja u sva tri narječja, a njegovo izostavljanje u kategoriji glagolskoga pridjeva radnoga svojstveno je samo čakavskom narječju.

2. 5. 3. Rotacizam

Rotacizam ili prijelaz glasa *ž* u *r* javlja se u prezentskoj osnovi glagola *moći* i *pomoći* u intervokalnoj poziciji. U razgovoru s obavjesnikom zabilježeni su ovi primjeri: *Môren ti rêc da san jâko kuntênat.*; *Ne môreš z glâvôn kroz zît.*; *Tû smô da si jedân drûgemu pomôremo.*; *Pomôre ga kolîko môre âč čûda dëla, pak ne rivâ.* David Mandić zapazio je da, osim tih glagola, rotaciranu osnovu imaju i prilozi s nekadašnjom česticom **že*, pa smo i njih ispitali pomoću terenskoga *Upitnika*. To su prilozi *nîkakor* ('nikako'), *nikakôlnîkakôr* ('nekako'), *nîgdêri* ('nigdje'), *nîgdêrî* ('negdje'), *sagdêri* ('svugdje'), *sâkamolsakamôr* ('svakamo'). Ovu jezičnu crtu ubrajamo u jezične činjenice nižega razlikovnog ranga jer karakterizira govore svih triju narječja.

2. 5. 4. *Suglasničke skupine*

Starijim čakavskim osobinama valja pribrojiti odlično očuvanu skupinu *čr*, koja je nastala u praslavenskome jeziku: *čřf*, *čřhŭlja*, *čřljēn*, *počřnŭt*, *čřn*, *čřnŭca*, *čřnŭna*, *čřnjāk* ('crnjak, crno vino'), *čřvŭf*. Suglasnička skupina *čr*, osim u čakavskome narječju, sačuvana je i u kajkavskome te iznimno u nekim govorima štokavskoga narječja.

Srednjočakavski je ili ikavsko-ekavski dijalekt šćakavski, što znači da je rezultat praslavenske i starohrvatske skupine **skj*, *stj* > *skaj* – *šč*. Uz refleks jata i akcentuaciju (ali samo uvjetno), jezikoslovac Dalibor Brozović kao kriterij pri klasifikaciji dijalekata čakavskoga narječja uzima i rezultat jotovanja spomenute skupine. U istraženome su govoru ovjereni mnogobrojni primjeri, a samo neke od njih donosimo u nastavku: *antōnščak* ('siječan'), *bŭčišće*, *blēščit*, *bljūšč*, *boleščina*, *čistilišće*, *dogodōfščina*, *dopuščēnje*, *drivŭšće*, *furēščina*, *gōdišće*, *gospōščina*, *grābljišće*, *grobŭšće*, *gūšč* ('gust talog'), *gūščar*, *gūščarica*, *klēšća*, *klēščar* ('jelenak, vrsta kukca'), *kmēščina*, *kopišće*, *koščica*, *križišće* ('raskrižje'), *křšćen*, *kŭćišće*, *kumpirišće*, *laščit se*, *lopātišće*, *martinščak* ('studen'), *mētlišće*, *mihōljščak*, *namřšćen*, *natašće*, *narēščina*, *neimāščina*, *nenaviščina* ('zavist'), *neslōščina* ('nesloga'), *ognjišće*, *ošćenica*, *ōtkišće* ('držač otika'), *ovlašćen*, *pažŭlišće*, *počivališće*, *potripščina*, *praščanje*, *predvrātišće*, *propūščāt* ('propuštati tekućinu'), *pūščāt*, *raspūščćen*, *rāšč* ('rast', odnosi se na biljke), *samljišće*, *sapunišće* ('držač motike'), *sikrišće*, *širišće*, *skoriščćen*, *strnišće*, *susēščina*, *ščāp* ('uštap, pun Mjesec'), *ščipalnica* ('štipaljka za sušenje rublja'), *ščipāt*, *ščōrica*, *ščūcat*, *ščūcavica*, *ščūrāk* ('šturak, vrsta skakavca'), *toporišće*, *trukinjišće*, *uporišće*, *uščipak*, *utočišće*, *vilišće*, *vrātišće*, *vrēščāt*, *zaraščćen*, *zēmlišće*, *zlāščćen* ('ulašten'). Javlja se i u konjugaciji glagola *iskāt*, *stiskāt* i *pretiskāt* te u toponimima tipa *Jarbŭlišće* i *Salamunišće*. Riječ je o dijelovima naselja Batlug koji se nalaze u susjedstvu zaselka Mrkoči, a njegovi govori također pripadaju ikavsko-ekavskome dijalektu. Suglasnička skupina *št* nastala je i preinačavanjem praslavenske skupine **čbt* u starohrvatskome razdoblju. Takav je odraz zabilježen u primjerima *poštēn*, *poštēnje* i *poštivāt*.

U primljenicama su zabilježene skupine *šk*, *šp* i *št*. Najvećim je dijelom riječ o talijanizmima. Te su skupine potvrđene u sljedećim primjerima: *škabelin*, *škāf*, *škalin*, *škancija*, *škandēl* ('ječam'), *škanjić*, *škārpa* ('podzidana kosina'), *škarpēl* ('dlijeto za klesanje kamena'), *škarpelin* ('klesar'), *škartāt* ('odbaciti'), *škārto* ('ono što je loše kvalitete'), *škartŭc*, *škātula*, *škatulēta*, *škavāce*, *škavacēra*, *škavacin*, *škercāt se*, *škōrnja*, *škudēla*, *škūro*; *špacakamin*, *špacēta* ('metalna sprava kojom se vadi žitka masa'), *špāde* ('boja igraćih karata'), *špagēti*, *špalin*, *španjulēt*, *špendāt*, *špēnjula*, *šperānca*, *špēža*, *špina*, *špitāl*; *bāšta*, *štābel*, *štacijōn*, *štajōn*, *štānca* ('prostorija'), *štanjāt* ('začepiti rupu da ne propušta tekućinu'), *štātūra* ('stas'), *štēma* ('grb'), *štentāt*, *štikadēnt*, *štīmāt*, *štrāca*, *štrāda*, *štramāc*, *štrāmbo*, *štrangulin*, *štrēto* ('tjesnac'), *štōla*, *štōrija*, *štrōliga*, *štŭf*, *štumigāt se*, *štŭmih*, *veštālja* i mnogi drugi.

2. 5. 5. *Pojednostavnjivanje suglasničkih skupina*

U čakavskome se narječju suglasničke skupine pojednostavnjuju ispadanjem jednoga člana ili njegovim prelaskom u manje napet glas. Pritom se afrikata

zamjenjuje frikativom, okluziv sonantom i sl. Takvim mijenama šumnika u zatvorenu slogu rasterećuju se napeti slogovi.

Potvrde oblika:

- a) u početnome slogu: u primjerima *čëlica, čëlar, tić* (*Ūša je tić z gâjbe*), *šënica* skupina se pojednostavnjuje gubljenjem početnoga okluziva *p*. U suglasničkim skupinama *kš* i *kt* dolazi do redukcije *k* u tuđicama tipa *ešprëšo, ëštra, ëtar*. Početno se *k* reducira i u imenici *kälac* (< *tkalac*). Pojednostavnjivanje inicijalnih skupina karakteristika je mnogih govora hrvatskoga jezika.
- b) U središnjemu slogu zabilježena je potpuna redukcija okluziva *d* u primjerima: *gospöšćina, hõj* i *hõmo, jenä, jenëga, jënako, nijënü, põlne, sëjno, zâjno*; okluziva *t*: *bogästvo, prokljëstvo*; *t* u broju *pësto*; *p* u glagolima *grës, zës* (< *zëpsti*), u pridjevu *žälosan*. U broju *dväjset* okluziv *d* zamijenjen je sonantom *j*. S obzirom na to da u pravilu okluzivi *k* i *t* ne stoje zajedno, u primjerima *bähcat se, döhtor, lähta, nõhta, trähator* prvi član (*k*) prelazi u odgovarajući frikativ (*h*). Prijelaz *k* u *h* zabilježen je i u prijedlogu *h* (*šlī su h nīn*), u imenici *hartulīna*. U imenici *prahći* provedena je disimilacija sibilanata, a u primjerima *ostä* i *nëmški* afrikata se zamjenjuje manje napetim frikativom. Skupine *ts* i *ds* prelaze u *c*: *bräcki, buzëcki, gospöcki, gräcki, hrväcki, kmëcki, susëcki*.
- c) U završnome slogu dolazi do potpune redukcije okluziva u suglasničkim skupinama *st, št, zd* i *žd*. S obzirom na već spomenutu činjenicu da okluzivi *k* i *t* ne stoje zajedno, u primjeru *dijalët k* se gubi.

2. 5. 6. Morfonološke alternacije

Mofonološke alternacije palatalizacija i sibilarizacija nastale su u praslavenskome jeziku, a njima je uspostavljena slogovna harmonija jer su se stražnji i prednji glas našli jedan do drugoga, pa su se asimilirali. Do asimilacije je došlo tako što su se stražnji samoglasnici zamijenili prednjima i na taj se način prilagodili samoglasniku.

Palatalizacija, odnosno prijelaz stražnjonepčanika *k, g, h* u palatale *č, ž, š* ispred *i* i *e*, zabilježena je u umanjenicama (deminutivima), uvećanicama (augmentativima) i u V jd. imenica muškoga roda, uz napomenu da se V vrlo rijetko koristi jer se izjednačuje s N. Ipak, zabilježene su tri imenice koje u V imaju nastavak *-e* ispred kojega se stražnjonepčanik asimilira: *Böže, čöviče, vräže* uz *Bõh mõj, čovik mõj, vräh jedän*. Za umanjenice i uvećanice zabilježeni su ovi primjeri: *brečić, dläčica, lüčić, otročica, petëšć, trbušić, vražić; blažimo, cočina*. U umanjenicama zabilježeni su i neki izuzetci, npr. *rukice* (u primjeru: *Blätne su ti rukice*). Zabilježena je i u imenici *Bezačija* (od *Bezäk*), u prilogu *bliže* te u glagolima. Za razliku od nekih govora susjednoga čepičkog tipa, u ovome se govoru u imperativu glagola *reći, peći, posjeći* i *vüći* provodi palatalizacija umjesto sibilarizacije: *reći mu da ga pozdrävljan; pečimo mälö bžže; posičite danäs äč jütri će pädat däš*. Takvi su oblici nastali analogijom prema oblicima prezenta: *rečëmo, pečëmo, sičëte*. No u 3. l. mn. prezenta stanje je dvojako: velar može ostati ili se zamijeniti palatalom: *rekûl/rečû, pekûl/pečû, sikûl/sičû, vukûl/vučû*. Npr.: *Puštimo kumpirë nëka se dopekû*.

Palatalizacija je zabilježena i u prezentima: *kukuriče* (od *kukurikāt*), *plāčeš* (od *plākat*), *plēšeš* (od *plēsāt*), *skāče* (od *skākāt*), *tīčeš* (od *tikāt*), *vīče* (od *vikāt*) i dr.

Za čakavsko je narječje karakteristično **izostavljanje sibilizacije**, što je potvrđeno i u ovome govoru: *u Āfriki, bezbōžniki, brīgi, būbrigi, dužniki* (u primjeru *Tō su pošteni dužniki.*), *junāki, lišnjaki, mojōj nūki, nogi* (u primjeru: *Doskākā je na jenōj nogi.*), *siromāhi, svidōki, težākī, u ōjski*. Ipak ima i nekoliko izuzetaka: *Sē su nān zblātīli. Vrāzi jeni!*. Dokidanje sibilizacije kao morfonološke kategorije javlja se i u govorima kajkavskoga i štokavskoga narječja. Nastala je u praslavenskome jeziku, a naziva se i drugom palatalizacijom velara. Ona je posljedica monoftongacije diftonga jer tom promjenom nastaju skupine "koje narušavaju slogovnu harmoniju jer se u njima velarni suglasnik nalazi ispred prednjeg samoglasnika, a to praslavenski jezik nije podnosio. Ta je suprotnost uklonjena palataliziranjem velarnih suglasnika" (Mihaljević 2002: 157). Milan Mihaljević zaključuje da je druga palatalizacija mlađa od prve jer je vezana, kao što je već spomenuto, uz monoftongaciju diftonga *ai* koja mora biti mlađa od prve palatalizacije. "Druga je palatalizacija po svemu sudeći započela odmah iza monoftongacije (gotovo istodobno s njom), a to znači oko 100 godina po završetku prve palatalizacije. Stoga Arnošt Lamprecht vjerojatno ima pravo kad kaže da je bila provedena između 575 – 650. g." (Mihaljević 2002: 162).

Jotacija se odnosi na stapanje *j* i prethodnoga suglasnika u novi suglasnik. Jedan od njih je *ć* koji je nastao jotacijom skupine *tj*: *blāćen, blebēčeš, nōć, plāca, srīca, svičā, svāca*, ali *trēti*. "Ponajprije, valja istaknuti da jotacija najčešće daje jednake rezultate u svim slavenskim jezicima, što upućuje na to da je ta promjena vrlo stara i da je započela davno prije dijalekatne diferencijacije praslavenskog jezika" (Mihaljević 2002: 166). U govoru Mrkoči dosljedno je izvršeno tzv. novo jotovanje: *grānje, lišće, vesēlje, zdrāvlje*. Sekundarno je jotovanje provedeno u I imenica *i*-vrste: *koščōn, māščōn*, no u primjerima *smēte, trēto* izostaje. Epentetsko *l* je također rezultat jotacije, a "sačuvano je u svim slavenskim jezicima do danas unutar morfema (...)" (Mihaljević 2002: 167). Rezultat jotovanja je i skupina *žj* u riječima *dažjā* i *mōžjani*, a nastala je prelaskom skupine **zgj* > *zgj* u *žd*, a zatim u *žj*. U imenici *grōjze* skupina *zdj* metatetizirana je i jotirana u skupinu *jz*.

U čakavskome je narječju poznata **disimilacija** sonanata, bilo da se nalaze jedan do drugoga ili u udaljenim slogovima u istoj riječi. Kontaktna disimilacija odnosi se na skupinu *mn* koja prelazi u *vn* i skupinu *mnj*, u kojoj se disimilira drugi član tako što se zamjenjuje sonantom *lj*. U govoru Mrkoči zabilježena je samo disimilacija skupine *vn*, dok skupina *mn* ostaje neizmijenjena, što potvrđuju sljedeći primjeri: *glānni, osamnājs, ōtromna, sedamnājs, zdānni; samljū* (G jd. od *samānj*), *samljīšće, sūmlja, sumljif*. Usto, skupina *mn* zabilježena je i u onim riječima u kojima je izvorno stajalo *mn*: *damnina, gōmnjar, rāmmo*. Nekim je čakavskim govorima poznata i disimilacija na daljinu kojom je zahvaćen samo jedan sonant, a odnosi se na prijelaz *r* i *n* u *l* i na redukciju *l*, npr. *lebro, lužmarin; blagosov*. Takva vrsta disimilacije nije poznata u govoru Mrkoči.

U ovome se govoru **finalni zvučni suglasnici obezvučuju** u samostalnoj poziciji, na kraju rečenice i kada se nađu ispred riječi koja počinje bezvučnim suglasnikom. Ispred zvučnih i neutralnih suglasnika i samoglasnika ostaju neizmijenjeni. Usp. *spot*

kušina, selò spod bŕda, pred m̃anon. Primjeri su za obezvučenje na kraju rečenice i u samostalnoj poziciji sljedeći: *Segùtra je bì vèli mràs.*; *Tò je náš susèt.*; *Vr̃h!*. Kao zvučni suglasnik vlada se i sonant *v* koji na kraju riječi i ispred bezvučnih suglasnika sustavno prelazi u *f*: *ljubâf*; *ofcã*. Obezvučenje je zabilježeno i u mnogim drugim ikavsko-ekavskim i ekavskim govorima, a najtipičnije je za kajkavske govore.

Protetski su konsonanti *j* i *v*. Analizom prikupljenoga materijala na terenu utvrđeno je da se *v*-proteza ne javlja, a primjeri su s *j*-protežom sporadični. Javljaju se u glagola *j̃is*, imenicama *jãpnò*, *jelitimo*, *jelovãča*, *jũžina*, u prilogu *jõpet/jõpeda* te vezniku *jãnke*. Protetsko *j* najčešće se javlja ispred samoglasnika *i*, no iz primjera je vidljivo da se u ovome govoru javlja i ispred drugih samoglasnika. Zabilježen je i jedan primjer u kojem se izgubilo. To je osobno ime *Osip*, nastalo od starijega *Josip* gubljenjem protetskoga *j*. Proteza je nastala u praslavenskome jeziku da bi se spriječio zijev ili hijat koji je nastao zbog zakona otvorenih slogova. "Izbor protetskog suglasnika ovisio je o naravi samoglasnika ispred kojega se dodaje. Iako je pojedinačno stanje složeno i nedosljedno, općenito se može reći da je ispred neniskih stražnjih samoglasnika protetski suglasnik *v*, a ispred ostalih *j*" (Mihaljević 2002: 145). Od triju poddijalekata ikavsko-ekavskoga dijalekta proteza je najčešća u kontinentalnome poddijalektu (v. Lukežić 1990: 110).

Metateza ili premetanje zabilježena je u oblicima zamjenice u značenju 'sve', u imenicama i pridjevima *Bõžji*, *drãžji*, *grõjeze*, *pokr̃iva*, *samãnj*, *vrãžji*, *zaj̃ik*. Mnogi toponimi potvrđuju da metateza nije bila provedena prije dolaska Slovena. Usp. *Albona* > *Labin*, *Arsia* > *Raša*, *Arba* > *Rab*. Milan Mihaljević smatra da je provedena na prijelazu iz 8. u 9. stoljeće te u prvoj polovici 9. stoljeća (v. Mihaljević 2002: 189).

Ovomu su govoru nepoznate i delateralizacija (*lj* > *j*) i depalatalizacija (*lj* > *l*). Primjer depalatalizacije sačuvan je samo u imenici *pr̃etel*. Također, suglasnik *č* ne prelazi u *š*, nego ostaje bez promjene u primjerima tipa *jãčmik*, *seljãčki*, *Učka*, a tu je jezičnu crtu zabilježio i Mieczysław Małecki kao jednu od osobina govora čepičkoga tipa.

Od općejezičnih alternacija možemo spomenuti jednačenje (po zvučnosti i mjestu tvorbe), nepostojano *a* i ispadanje suglasnika. U jednačenju suglasnika po zvučnosti ograničenje se odnosi na suglasnike različite po zvučnosti koji su se našli jedan do drugoga. Tako zvučni ispred bezvučnoga prelazi u svoj bezvučni parnjak, a bezvučni ispred zvučnoga u svoj zvučni parnjak. Od mnogobrojnih primjera izdvojit ćemo ih samo nekoliko: *dũpcã*, *mũški*, *slãtka*, *t̃ška*, *zũpci*, *žlipci* (< *žlibãc*). Primjeri su jednačenja suglasnika po mjestu tvorbe sljedeći: *kuščic̃*, *š njin*. Iz razgovora s obavjesnikom ekscerptirali smo ove primjere nepostojanog *a*: *bõdlja* (G jd. od *bõdalj*), *bonam̃enta*, *č̃šlja*, *grãbra*, *kolcã*, *libra*, *m̃etra*, *põrta*, *samljã*, *sopcã*, *telcã*, *tũrna*.

Osim gubljenja suglasnika koja se javljaju u hrvatskome jeziku u cjelini, u nekim govorima čakavskoga narječja zabilježena je redukcija krajnjega dentala u skupinama *st*, *št*, *zd* i *žd*. Jedan je od takvih govora i mrkočki, u kojem posljednji šumnik dosljedno ispada: *bŕkas*, *cvãs*, *damãs*, *kõs*, *mãs*, *pom̃es*, *pom̃üs*, *šes*; *angũš*, *gũš*; *gros* (< *groz*, *grozd*); *dãš* (< *daž*, *dažd*). U potonjim dvjema imenicama *s* i *š* nastali su kao rezultat obezvučenja. Suglasnici se gube i u ovim riječima domaćega i

stranoga podrijetla: *ašolùto*, *bogàstvo*, *dijalèt*, *dràžesan*, *efèt*, *ešpòrt*, *ešprèšo*, *èštra*, *ežàto*, *susècki*, *žàlosan*.

Gubljenje početnoga vokala zabilježeno je u primjerima *Mèrika*, *kòli* (< *okoli*), *rbašpànja* (< *arbašpanja*), *rmâr* (< *ormar*), *kù* (< *ako*), *lètrika*, *nùtra*, *okàt*, *rivàt* (prema tal. *arrivare*), *Tàlija*, *skrsnùće* (uz *uskrsnùće*), *spòvit* ('ispovijed'), a gubljenje početnoga suglasnika u primjeru *armònika*.

Zabilježeno je i dodavanje navezaka i čestica. Navezak ili neobvezatan samoglasnik na kraju riječi dodaje se priložima, a takvi su oblici česti u čakavskome i kajkavskome narječju. Osim toga, nekim se priložima dodaje i čestica *-ka*, koja je također vrlo proširena u čakavskome narječju. U mjesnom govoru Mrkoči javlja se u mjesnim i vremenskim priložima: *dòlika*, *gòrika*, *nùtrika*; *danàska*, *večeràska*. Prilozi koji se mogu javiti s naveskom i bez njega jesu sljedeći: *čèr/čèra*, *jòpet/jòpeda*, *kàt/kadà*, *otpòt/otpòda*, *prevrèt/prevrèda* ('prebrzo'), *ràt/ràda*, *tàt/tadà*, *tùt/tùda*, *vàjk/vàjka*, *zasàt/zasadà*, *zàt/zàda*. U dijalektološkoj se literaturi vrlo često navodi da je *-ka* navezak, kao i *a*, no Jela Maresić u svojem članku objašnjava razliku između ta dva pojma: "Pod naveskom podrazumijevamo iskonski završni samoglasnik koji je bio sastavni dio riječi ili oblika, ali je tijekom vremena njegova uporaba postala fakultativna. Čestica je naknadno dodan dočetak riječi koji, za razliku od naveska, može manje ili više utjecati na promjenu ili pojačavanje značenja riječi" (Maresić 2013: 207).

Kratko *o* izvan akcenta veoma je rijetko prešlo u *u*, npr. u glagolu *ubòlit se*, a prijelaz *o* u *a* samo u primjeru *nacàs*, dok je u drugima *o* neizmijenjeno: *konòba*, *postòl*, *subòta* i dr. Zamjenica *nèdan* u značenju 'nitko' nastala je kontrakcijom ili sažimanjem.

2. 5. 7. Prijedlog i prefiks *iz* i prijedlog *s/sa*

U prijedlogu i prefiksu u značenju 'iz' dolazi do redukcije početnoga vokala, a takav je oblik karakterističan za govore sjevernočakavskoga areala. Njegov je polazni oblik *z*, a inačice su *s* i *š*, čija realizacija ovisi o fonološkoj okolini. Ispred svih zvučnih i neutralnih suglasnika i ispred samoglasnika javlja se neizmijenjeni lik *z*, a ispred bezvučnih suglasnika jednači se po zvučnosti, pa se ostvaruje kao *s*. Izuzetak predstavljaju oblici posvojnih zamjenica za 3. l. jd. i mn. Iako se, naime, ispred sonanta *nj* realizira polazni oblik *z*, ispred posvojih zamjenica u značenju 'njegov', 'njezin', 'njihov' i njihovih oblika u deklinaciji dolazi do jednačenja po mjestu tvorbe u liku suglasnika *ž*: *ž njega je poteklà křf*, *ž nje*, *ž njihovega klabùka*, *ž njejne boršete su pàli konfèti*. Takvi su izuzetci potvrđeni i u govoru Žminja.

Primjeri prijedloga u značenju 'iz':

- a) ispred zvučnih i neutralnih suglasnika: *Sì smò pìli z bòce.*; *Dòšla je z dùgega.*; *Z žepà su mi pàli šòldi.*; *Dìši šùgo z loncà.*
- b) ispred bezvučnih suglasnika: *Smřdi đim s ćikobèrnice.*; *Stvàri s famèje se ne povidaju òkoli.*; *Zèc je skoči s hùsta.*; *Nisu dòšli z gràda, nègo s selà.*
- c) ispred samoglasnika: *Danàs je řis dobrò kàko da je z oštàrije.*

Primjeri prefiksa u značenju 'iz': *zblanjät, zdahnüt, zgloadät, zgrïs, zgubît, zlêc, zletît, zmërit, zmïslit se, zorät, zračunäno, zrêc, zvädit; sklepäät, skopät, spēc, splatît se, sprebičüvat, strês, stüc.*

Za prijedlog u značenju 's/sa' vrijede ista fonološka pravila kao za prijedlog *iz*, sa samo jednom razlikom koja se ponovno odnosi na oblike posvojne zamjenice u značenju 'njegov', 'njezin' i 'njihov'. U prijedlogu u značenju 'iz' ispred tih se zamjenica realizira inačica *ž* (*ž njega*), a u značenju 's/sa' inačica *š* (*š njin nîke pûte ne möreš govōrit.*). U ovome je govoru zanimljivo da, za razliku od nekih drugih čakavskih govora, u njemu ne dolazi do stapanja dvaju istih ili sličnih suglasnika, već se oni udvostručuju. Npr.: *Dica dohäjaju s selä.*; *Z Žëlketon hojëvan na Salamunišće.* U govoru jasno dolazi do izražaja da ta dva prijedloga ne podliježu redukciji.

Prijedlozi *iz* i *s/sa* u reduciranome obliku susreću se i u kajkavskim govorima, pa tu jezičnu crtu ubrajamo u alteritete.

2. 5. 8. Naglasni sustav

2. 5. 8. 1. Inventar i distribucija

Akcenatski sustav mjesnoga govora Mrkoči čine dva akcenta: kratkosilazni i dugosilazni te nenaglašena duljina i kračina. Dakle, u ovome govoru ne postoji opreka po intonaciji jer se akut nije sačuvao, pa naglašeni vokali mogu biti samo silazni. Primjeri u kojima je akut prešao u dugosilazni akcent jesu sljedeći: *bārba* (< *bārba*), *Bōjži* (< *Bōjži*), *crikva* (< *crikva*), *čüvan* (< *čüvan*), *dîm* (< *dîm*), *divōjka* (< *divōjka*), *domāci* (< *domāci*), *gospodâr* (< *gospodâr*), *krâlĵ* (< *krâlĵ*), *krōv* (< *krōv*), *lancün* (< *lancün*), *Lindâr* (< *Lindâr*), *nōš* (< *nōš*), *Ozân* (< *Ozân*), *palēnta* (< *palēnta*), *pečürva* (< *pečürva*), *pîšen* (< *pîšen*), *pokōjni* (< *pokōjni*), *stârca* (< *stârca*), *stōl* (< *stōl*), *sūša* (< *sūša*), *vesêlje* (< *vesêlje*), *žēnska* (< *žēnska*), *Žmînj* (< *Žmînj*) i mnogi drugi.

S obzirom na položaj unutar riječi, oba se akcenta mogu ostvariti na početnom, središnjem i dočetnom slogu.

Potvrde za kratkosilazni akcent:

- a) na početnom slogu: *mïslit, sîme, žëtvanĵak*;
- b) na središnjem slogu: *čerĵpnja, konðba, lopäta, mularĵja, sikĵra, subðta, šenĵca*;
- c) na dočetnom slogu: *ačetät, govōrit, nikadä, otäc, potök, prasäc, sesträ, zajiĵ, ženä.*

Potvrde za dugosilazni akcent:

- a) na početnom slogu: *ljûdi, mōrat, stâra*;
- b) na središnjem slogu: *makinânje, starînski, triĵanguli, želēzno*;
- c) na dočetnom slogu: *gospodâr, postōl, raskrgâ, zabranâ.*

Zanaglasne su se duljine u potpunosti reducirale. Nenaglašena duljina pojavljuje se samo u slogu neposredno ispred naglašenog, i to najčešće ispred kratkosilaznoga

akcenta. Zabilježeni su i neki primjeri gdje se ostvaruje i ispred dugosilaznoga, no to je puno rjeđe: *klasūnāc, kumpīri, pīsāt, pītāt; jārām, nasādi san, skrāti san*.

Staro se mjesto naglasaka dobro sačuvalo i u otvorenim i u zatvorenim slogovima, kako pokazuju sljedeći primjeri: *sestrā, zemljā; konāc, otāc, govōrit, pīsāt*. Ipak, u nekim se riječima kratkosilazni akcent prenosi na prethodni slog, ali samo s dočelnoga otvorenog sloga: *cvēke, čēsna, čvŕči, dōgna, dūba, gŕmi, kōnji* (L mn.), *kōza, spot prāhci* (ali *vidin prahcē*), *sāmlji, snōpi, sōva, sŕbi, tēkli, trēpi, zanēsla, zōra*.

No tu nije riječ o zakonitosti kao u jugozapadnome istarskom dijalektu, u kojemu se svaki kratki naglasak prenosi s otvorene ultime na penultimu u obliku akuta, već se radi o raznim analogijskim ujednačavanjima, uz važnu napomenu da je ta pojava sporadična. Tu činjenicu potvrđuje i M. Maček pri opisu jezičnih značajki čepičkih govora: "Staro mjesto naglasaka (...) je dobro održano, jer se promjene po tipu *srēdā > srēda* pojavljuju vrlo rijetko" (Maček 2002: 58). Iz primjera je vidljivo da se pri prijenosu naglasaka negdje ostvaruje dugi, a negdje kratki: *zōra; snōpi*. Dugi se naglasak, naravno, ostvaruje tamo gdje se silina pomaknula na prednaglasnu duljinu, ali ima i primjera gdje je prethodni slog bio kratak: *glāva* (< *glāvā*), *rūka* (< *rūkā*), *srēda* (< *srēdā*); *kōnji* (< *konji*), *ōcu* (< *ocū*).

U odnosu na najstariju čakavsku akcentuaciju, razlike su sljedeće: nije se sačuvalo čakavski akut ili zavinuti akcent, zanaglasne su se duljine u potpunosti izgubile, akcent se vrlo često prenosi s dočelne pozicije u riječi na prethodni slog, a kratki se naglasak dulji u slogu zatvorenu sonantom.

Dakle, to je govor u kojemu je akcentuacija dvočlana po inventaru, a stara po distribuciji. Opisani akcentatski sustav ne ostavlja mjesta sumnji da, prema klasifikaciji Milana Mogušā, pripada **staromu dvoakcentatskom**. Iako su zabilježene neke riječi u kojima se silina pomaknula, ne možemo govoriti o novijem sustavu jer pomak siline nije sustavan ni u jednoj kategoriji, a do njega dolazi zbog ujednačavanja akcenta prema akcentu ostalih oblika riječi.

Zabilježene su i mnoge riječi u kojima razlikovnu ulogu nosi upravo akcent: u nekim slučajevima mjesto naglasaka, a u nekim kvantiteta. Iz obilja primjera izdvojit ćemo sljedeće:

ānkora, ž. ('sidro') – ankōra, vez. ('dakle')

āš, m. ('as') – āš, vez. ('jer')

avizāt, gl. svrš. ('obavijestiti') – avīzāt, gl. nesvrš. ('obavještavati')

bādat, gl. nesvrš. ('dirati, bockati') – badāt, gl. nesvrš. ('mariti za čime')

bālit, gl. nesvrš. ('buljiti') – bālit, gl. nesvrš. ('sliniti iz nosa')

barātāt, gl. svrš. ('zamijeniti') – barātāt, gl. nesvrš. ('rukovati')

bekāt, gl. svrš. ('zateći, uhvatiti koga na djelu') – bēkāt, gl. nesvrš. ('podrigivati')

bōs, pridj. neod. ('bos') – bōs, gl. nesvrš. ('bosti')

brīžan, pridj. neod. ('jadan') – Brižān, m. – etn. ('stanovnik Milotskoga Brijega')

bŕs, pridj. neod. ('brz') – bŕs, m. ('brst')

būbāt, gl. nesvrš. ('udarati') – būbat, gl. nesvrš. ('boljeti, u obraćanju djeci')

cōta, ž. ('manja grana s lišćem') – cōta, ž. ('šepavica')
 grāt, m. (1. 'grad'; 2. 'stupanj') – grāt, m. ('tuča')
 grīs, gl. *nesvrš.* ('gristi') – grīs, m. ('odgrizak')
 gūš, m. ('guž, crna, neotrovna zmija') – gūš, m. (1. 'užitak'; 2. 'ukus')
 gušan, m. ('gušan, vrsta goluba') – gūšan, *pridj. neodr.* ('ukusan')
 jādan, *pridj. neodr.* ('ljut') – jādan, *pridj. neodr.* ('jadan')
 jēna, ž. ('hijena') – jenā, br. ('jedna')
 jūžina, ž. ('ručak') – južina, ž. ('južina, stanje vremena')
 kāko, *vez.* ('kao') – kakō, *pril.* ('kako')
 kalāt, gl. *svrš.* ('spustiti') – kālāt, gl. *nesvrš.* ('cijepati')
 kapāc, *pridj. neodr.* ('kadar, sposoban') – kāpāc, m. ('mjesto na kojemu kaplje')
 klās, m. ('kukuruzni klip') – klās, gl. *svrš.* ('staviti')
 kōlar, m. ('izrađivač zaprežnih kola') – kolār, m. ('svećenička ogrlica')
 lesīca, ž. ('lisica') – lēsica, ž. ('mala lesa')
 mūka, ž. ('muka') – mūkā, ž. ('brašno')
 nikakōf, *zamj.* ('nekakav') – nīkakof, *zamj.* ('nikakav')
 nikāmo, *pril.* ('nekamo') – nīkamo, *pril.* ('nikamo')
 nikāt, *pril.* ('nekada') – nīkat, *pril.* ('nikada')
 obrās, m. ('obraz') – obrās, gl. *svrš.* ('obrasti')
 ōsip, m. ('osip') – Osīp, m. ('Josip')
 oštār, m. ('gostioničar') – oštār, *pridj. neodr.* ('oštar')
 pālac, m. ('palac') – palāc, m. ('palača')
 pēc, ž. ('peć') – pēc, gl. *nesvrš.* ('peći')
 zēt, m. ('zet') – zēt, gl. *svrš.* ('uzeti')

2. 5. 8. 2. Duljenje kratkoga akcenta

U govorima se ikavsko-ekavskoga dijalekta kratki naglasak često dulji. O toj je pojavi pisala Iva Lukežić u svojoj doktorskoj disertaciji, a kasnije i u knjizi, te je na temelju terenskoga istraživanja ukazala na intenzitet te pojave te pozicije u kojima se kratki akcent dulji. "Proces može zahvatiti sustave svih evolutivnih stadija, različitim opsegom i intenzitetom. U nekim se govorima ta pojava očituje *sporadično*, u pokojem primjeru kao akcenatska leksikalizacija, ili fakultativno, s alternacijama primjera s produljenim i primjera s neproduljenim kratkim akcentom, i kao načelno obavezno, ako zahvaća sve ili gotovo sve primjere u kategoriji na koju se duljenje odnosi" (Lukežić 1990: 61). Intenzitet pojave također može varirati te duljenjem mogu biti zahvaćeni samo određeni samoglasnici. Lukežić ističe da duljenje u ikavsko-ekavskim govorima zahvaća ove pozicije: završni i nezavršni zatvoreni slog; nezavršni otvoreni slog; slog na osnovi na koji je povučena silina. Kada je analizirala rezultate istraživanja, podijelila je duljenja na četiri tipa: 1. duljenja kratkog akcenta u slogu zatvorenu sonantom; 2. duljenja kratkog akcenta

u slogu zatvorenu šumnim konsonantom; 3. duljenje kratkog akcenta u unutrašnjem otvorenu slogu; 4. kanovačko duljenje.

Analizirajući materijal prikupljen na terenu, ali i izravnim ispitivanjem obavjesnika, zaključili smo da se u mrkočkome idiomu, kao i u susjednim ceranskim govorima, duljenje provodi samo u prvoj kategoriji, odnosno u zatvorenu slogu pred sonantima (*m, n, nj, l, lj, r, v* i *j*) kratkosilazni prelazi u dugosilazni akcent. Ono se provodi u unutrašnjem zatvorenom slogu i na finalnome zatvorenom slogu.

Potvrde oblika:

- a) duljenje u unutrašnjem zatvorenom slogu: *bânjka* (G jd. od *bânjak*), *bêlca*, *bôlna*, *colâju* (od inf. *colât*), *čâvla* (G jd. od *čâval*), *divôjka*, *durêlca*, *jânca*, *pâlci*, *pârta* (G jd. od *pârat*), *predikâlnica*, *prontâjmo*, *stârci*, u *Sutivâncu*, *škropîlnica*, *tânca*, *utôrka*, *užânca* (od gl. *užât*);
- b) duljenje na finalnome zatvorenom slogu: *câr*, *cukerâj*, *česân*, *čuvâr*, *dlân*, *gospodîn*, *jedân*, *kônj*, *krâj*, *krâlj*, *krôf* (< *krôv*), *ljubâf* (< *ljubâv*), *Ozân*, *pakâl*, *papâr*, *postôl*, *poznân*, *sîr*, *stôl*, *tovâr*, *znân*.

Oba tipa duljenja ubrajamo u alteritetne jezične značajke jer su poznata i govorima drugih narječja, ali se ipak najviše i najdosljednije provode u čakavskome narječju.

3. MORFOLOŠKE OSOBITOSTI

3. 1. IMENICE

U mrkočkome idiomu imenice su određene rodom, brojem i padežom i prema tim se svojstvima uklapaju u općehrvatski morfološki sustav. Prema nastavku u G jd., sklanjaju se prema vrsti *a*, *e* i *i*. Prema *a*-vrsti dekliniraju se imenice srednjega roda i većina imenica muškoga roda, prema *e*-vrsti većina imenica ženskoga gramatičkog roda i neke imenice muškoga prirodnog roda, a prema *i*-vrsti neke imenice ženskoga roda.

3. 1. 1. *Imenice a-vrste muškoga roda*

Imenice muškoga roda *a*-vrste slijede ovaj deklinacijski obrazac:

PADEŽ	JEDNINA	MNOŽINA
N	-ø	-i
G	-a	-i
D	-u	-en
A	-a, -ø	-e
V	-ø	-i
L	-u	-i
I	-on	-i/-ima

Nastavci su u singularnoj paradigmi općehrvatski. U G javlja se, naravno, nastavak *-a*, zbog čega te imenice pripadaju *a*-vrsti; D i L imaju nastavak *-u* (naravno, ovisno o prijedlogu). Nastavak A jd. ovisi o tome označava li imenica što živo ili neživo, pa imenice koje označavaju što živo imaju nastavak *-a*, a one koje označavaju što neživo nastavak *-ø*. Za razliku od hrvatskoga standardnog jezika i mnogih čakavskih govora, u govoru Mrkoči nastavak u I jd. ne ovisi o završetku osnove jer je nastavak gotovo uvijek *-on*, ako izuzmemo svega nekoliko imenica koje mogu imati oba nastavka (*ðcon*, *ðcen*; *gnjòjon*, *gnjòjen*) i imenicu *pût* koja ima nastavak *-en*: *pûten*. Nastavak *-on* u imenicama na palatalnu i nepalatalnu osnovu uz rijetke izuzetke zabilježio je Milan Moguš i u novljanskome govoru (v. Moguš 2000: 23). Primjeri su imenica s nastavkom *-on* sljedeći: *bràton*, *butigârôn*, *kàlobon*, *lòfčaron*, *sìnon*, *stolôn*, *olôn* (s osnovom na nepalatal); *dažljôn*, *hmèljon*, *kljūčôn*, *kragūljôn*, *kràjon*, *krāl̄jôn* (s osnovom na palatal); *loncôn*, *prahcôn* (s osnovom na suglasnik *c*⁶). Vokativ se i u jednini i u množini najčešće izjednačuje s N, no u jednini je ipak sačuvan u nekoliko imenica, npr.: *bràte*, *gospodine* (u obraćanju svećeniku), *kūme*, *sine*, ali i *Bòže*, *čovīce*, *vràže*. Nastavak *-o* u V sadržan je u imenici *čâco*. Imenica *Bòže* vrlo je često u uporabi, i to ne samo u molitvama, nego i u svakodnevnome govoru. Nastavak *-u* zabilježili smo samo u imenici *mūžu*, a *-o* u imenici *prètelo*, koja se upotrebljava u mnogim čakavskim govorima. Imenica *otàc* u V je izjednačena s N, no koristi se i odmilica *čâco*. Karakteristična je za čakavsko narječje, pa tako i za govor Mrkoči, neproširena osnova jednosložnih imenica muškoga roda u N mn., što potvrđuju mnogobrojni primjeri: *brèsti*, *bròdi*, *jèži*, *klīni*, *krāl̄ji*, *kljūči*, *kmèti*, *krovī*, *kūki*, *mīši*, *mòsti*, *nōži*, *pūti*, *pūži*, *rògi*, *snopī*, *stūpi*, *sūdi*, *vřti*, *olī*, *ūki*, *zèci*, *zīdi* i mnogi drugi. Takvo neproduktiviranje osnove umetkom *-ov* ili *-ev* ubrajamo među alteritetne jezične značajke. U G mn. nije zabilježen izvorni nastavak *-ø*, koji je poznat mnogim čakavskim govorima, već samo noviji nastavak *-i*, koji je preuzet iz starih *i*-osnova: *bràti*, *būsi*, *butigâri*, *kàlobi*, *kragūlji*, *krāl̄ji*, *križi*, *lòfčari*, *māčki*, *prâhci*, *sīni*, *šènci*, *òli* itd. Ispitano je mnogo imenica, no nijedna se ne ostvaruje s nastavkom *-ø*, čak ni imenica *dân*, koja se u mnogim čakavskim govorima koji imaju završetak *-i* u G mn. javlja kao izuzetak. Nastavak je u D mn. uvijek *-en*, bez obzira na to kojim suglasnikom završava osnova: *prema kàloben*, *h krāl̄jèn*, *ðcen* itd. A mn. ima nastavak *-e*: *glèdan baladûre*, *pītan bràte*, *išćen olè*, *zovèn prètele* itd. L mn. ima nastavak *-i*, koji se proširio iz I, a u I alterniraju nastavci *-i* i noviji nastavak *-ima*, koji se mogu realizirati u svakoj ispitanoj imenici izuzevši imenicu *bašelāk*, koja u I glasi *bašelki*. Primjeri: *pod baladûri*, *na križi*; *Otročica se igrâ s kàlobi.*; *Z òli je šâ u kampànju.*; *Brèk se igrâ š čički*. Obavjesnik ističe da je nastavak *-i* puno češće u uporabi.

U imenici *dâš* u svim se padežima obaju brojeva ispred nastavka ostvaruje *-j*, a ispred njega epentetsko *l*: *dažljâ*, *dažljù*, *dažljī*.

Imenica *vlâs* u značenju 'kosa' muškoga je roda. Tako je i u starosjedilačkim sjevernočakavskim govorima.

Imenica *gospodīn* u množini glasi *gospodīni*, a zbirna *gòspoda*. *Gospodīni* se sklanja prema pluralnome obrascu imenica *a*-vrsta muškoga roda, a *gòspoda* prema

⁶ Imenice s osnovom na *c* ispitane su zato što se u mnogim čakavskim govorima u takvih imenica u I jd. realizira nastavak *-en*, pa smo htjeli provjeriti je li tako i u govoru Mrkoči.

singularnoj paradigmi imenica *e*-vrste. Imenica *brät* u množini glasi *bräti*, a zbirna imenica *braća* ovom je idiomu nepoznata. Množina imenice *čovik* glasi *ljüdi*.

Etnici i apelativi koji su u ishodišnome jeziku imali sufiks *-(j)anin* u deklinaciji gube završno *-in*, pa imenice tipa *građanin* i *Istranin* glase *grajân* i *Istrijân*.

3. 1. 2. *Osobna imena i hipokoristici koji završavaju na -o i -e*

Za govor Mrkoči karakteristična je sklonidba muških imena koja završavaju na *-o* i *-e* prema staroj suglasničkoj promjeni *t*-osnova, što se očituje u proširenoj osnovi u kosim padežima. U takvu su sklonidbu uključena uglavnom dvosložna imena te samo neka višesložna (tipa *Romäno*, *Marino*). Da se prema toj deklinaciji ne sklanjaju sva višesložna muška imena sa završetkom na *-o* i *-e*, dokazuju primjeri *Ändelo*, *Orëlijo*, *Hřivoje*. Ispitana su sljedeća muška imena: *Brüno*, *Miho*, *Miro*, *Përo*, *Romäno*; *Ïve*, *Mäte* i *Töne*. U svim ispitanim imenima umeće se *t* između osnove i nastavka: *Brüneta nisan vidi vëc čüda vrïmena.*; *S Përetön ne gövori otkät mu je mät ümrla.*; *Jütri ćemo pöc puli Ïveta posüdit kasün.* Na isti se način tvore posvojni pridjevi izvedeni iz tih imena: *Përetöf zët*. Jednako je u hipokoristicima ženskoga roda koji završavaju na *-e*, tipa *Käte*, *Lüce* (*s Käteton*, *z Lüceton*). Takvu sklonidbu ne poznaje jugozapadni istarski dijalekt.

Prema *t*-sklonidbi sklanjaju se i neke opće imenice, npr. *nöneta*. Među takve se imenice ubraja i tuđica *đilë*, koja u kosim padežima glasi *đilëta*, *đilëtu*, *đilëton*.

U vezi s muškim imenima valja spomenuti i konsonant *j*, koji se umeće u kosim padežima između osnove i nastavka u imenima koja završavaju na *-i*: *Ëdi*, *Rüdi*; *Ëdija*, *Rüdija*.

Ženska su imena stranoga podrijetla tipa *Ïnes*, *Nïves* indeklinabilna.

3. 1. 3. *Imenice a-vrste srednjega roda*

Imenice srednjega roda pripadaju *a*-vrsti, a slijede sljedeći deklinacijski obrazac:

PADEŽ	JEDNINA	MNOŽINA
N	-o, -e, -ø	-a
G	-a	-ø, -i
D	-u	-en, -an
A	-o, -e, -ø	-a
V	-o, -e, -ø	-a
L	-u	-i/ih
I	-on, -en	-i/-ima

Kao općenito u hrvatskome jeziku, nastavak *-o* u N jd. imaju imenice s osnovom na nepalatalni suglasnik, a nastavak *-e* imenice čija osnova završava palatalnim suglasnikom, uz neke izuzetke. Npr. *batvö*, *blägo*, *blätö*, *blavilo*, *bläženstvo*, *bläžino*, *blebetälo*, *čelö*, *čřtalo*, *dëblö*, *füşto*, *gnjizlö*, *jädro*, *klätö*, *lëglö*, *lëto*, *mëso*, *mësto*, *näkovalo*, *njärgalo*, *perilo*, *pïsmö*, *rëbrö*, *rešetö*, *rešto*, *sïto*, *süknö*, *susëstvo*,

sušilo, svitlo, šestilo, šilo, tĕlo, tĕsto, ūknò, vĕslo, vĭnò, vretĕno, zabādalo, zajĭdalo, zanovitalo, zelenilo, zlāto, zlò, zŕno, žĭto, žutilo; bičišće, čistilišće, drivišće, gòdišće, grābljišće, grobišće, imānje, jāje, jevandĕlje, kopišće, kōplje, korĕnje, kosišće, križišće, kršćenje, krvoprolĭće, kùćišće, kumpirišće, lĕće, letúće, lopātišće, mĕtlišće, nadahnúće, nepoštĕnje, obećānje, ognjišće, orŭjže, òtkišće, pĭtanje, ručĕnje, šĭrišće, školovānje, toporišće, uskršnŭće, vesĕlje, začĕće, živĭnĕ. Nastavak -e imaju i neke imenice čija osnova ne završava palatalnim suglasnikom: *lĭcĕ, mōre, prisŭnce, pŭle, sŕce, sŭnce*. Ta pravila ne vrijede za tuđice tipa *borò, đĭlĕ, ĕštero, ežĭlijo, kafĕ, kambjamārĕ, kombinĕlkumbinĕ, komò, lŭšo, ofĭĭĭjo, parafŭlmine, parakadŭte, pendĭĭĭte, polmonĭte, šalvadžĕnte, škāmbĭjo, šljŭte, šopranòme*. Nastavak -ò imaju imenice čija osnova u N jd. završava samoglasnikom -e, a u sklonidbi se proširuje umetnutim suglasnikom -n- ili -t- između osnove i nastavka: *brĭme-n-a, ĭme-n-a, nĕvrime-n-a, plĕme-n-a, prezĭme-n-a, rāme-n-a, sĭme-n-a, tĭme-n-a, vĭme-n-a, vrĭme-n-a; đitĕ-t-a, rĭle-t-a*. Svi su ostali nastavci u jednini, kao i N, A i V množine, opĕchrvatski. Vidljivo je da se u L jd. i u muškom i u srednjem rodu javlja nastavak -u, koji je vrlo uobičajen u rubnome poddijalektu ikavsko-ekavskoga dijalekta, no u nizu susjednih govora ĕepĭĭkoga tipa uopĕen je nastavak -i: *na stoli, na deli* (v. Lukežić 1990: 115; Lisac 2009: 108; Peršić 2011: 76). Zanimljivi su doseljenički govori na otoku Krku, u kojima se L izjednaĕava s A kada se nađe uz prijedloge *u* ili *na* (Lukežić i Turk 1998: 243.). A i V jd. jednaki su s N jd., a nastavak u I jd. ovisi o završetku osnove: nastavak -on dolazi nakon nepalatala, a -en nakon palatala. Izuzetak su tuđice tipa *kombinĕ, pendĭĭĭte, šalvadžĕnte*, koje su izjednaĕene s N, uz napomenu da se I tih imenica gotovo nikada ne upotrebljava. N, A i V mn. imaju nastavak -a bez obzira na završetak osnove. U govoru Mrkoči u G mn. rekli bismo da vlada šarenilo jer većina imenica mođe imati dva nastavka: -ò i -i, neke samo -ò, a neke samo -i. Uoĕljivo je da ne postoji pravilo raspodjele nastavaka. U daljnjem tekstu donosimo primjere:

- a) imenice s dvostrukim nastavkom: *ažĭlo* (G mn. *ažĭlilažĭl*), *blavĭlo* (G mn. *blavĭlilblavĭl*), *blažĕnstvo* (G mn. *blažĕnstvilblažĕnstaf*), *blažĭno* (G mn. *blažĭnilblažĭn*), *blebetālo* (G mn. *blebetālilblebetāl*), *bledĭlo* (G mn. *bledĭlilbledĭl*), *bodĭlo* (G mn. *bodĭlilbodĭl*), *cidĭlo* (G mn. *cidĭlilcidĭl*), *ĕlārstvo* (G mn. *ĕlārstvilĕlārstaf*), *đitĕ*⁷ (G mn. *đitĕtilđitĕt*), *drivišće* (G mn. *drivišĭildrivišĭĕ*), *držālo* (G mn. *držālildržāl*), *đĭlĕ* (G mn. *đĭlĕtilđĭlĕt*), *gasĭlo* (G mn. *gasĭlilgasĭl*), *glādalo* (G mn. *glādālilglādāl*), *govĕdo* (G mn. *govĕdĭlgovĕt*), *grābljišće* (G mn. *grābljišĭilgrābljišĭĕ*), *gŭnò* (G mn. *gŭnilgŭn*), *imānje* (G mn. *imānjilimānj*), *jāje* (G mn. *jājĭljāj*), *klatĭlo* (G mn. *klatĭlilklatĭl*), *klĕšĕa* (*klĕšĭilklĕšĭĕ*), *kolĕno* (G mn. *kolĕnilkolĕn*), *komedĭjālo* (G mn. *koledĭjālilkomedĭjāl*), *pletĭlo* (G mn. *pletĭlilpletĭl*) i mnoge druge.
- b) imenice s nastavkom -ò: *bogāstvo* (G mn. *bogāstaf*), *cārstvo* (G mn. *cārstaf*), *dostojānstvo* (G mn. *dostojānstaf*), *drĭvo* (G mn. *drĭf*), *drŭstvo* (G mn. *drŭstaf*), *državljānstvo* (G mn. *državljānstaf*), *gòdišće* (G mn. *gòdišĭĕ*), *gospodārstvo* (G mn. *gospodārstaf*), *gospòstvo* (G mn. *gospòstaf*), *jŭtro* (G mn. *jŭtar*), *kafĕ* (G mn. *kāf*), *parafŭlmine* (G mn. *parafŭlmin*), *parakadŭte*

⁷ Imenica u znaĕenju 'dijete' u mrkoĕkome idiomu glasi *đitĕ* i *otròk*, s napomenom da je potonja ĕešĕe u uporabi.

(G mn. *parakadūt*), *pendičite* (G mn. *pendičit*), *polmonite* (G mn. *polmonit*), *ponašanje* (G mn. *ponašanj*) i *predavanje* (G mn. *predavanj*). U nekima od njih vidljivo je da se umeće nepostojano *a*: *bogāstaf*, *cārstaf*, *gospōstaf* itd.

- c) imenice s nastavkom *-i*: *čūdo* (G mn. *čūdi*), *dēblō* (G mn. *dēbli*), *dělo* (G mn. *děli*), *dežerto* (G mn. *dežerti*), *dīnamo* (G mn. *dīnami*), *dlētō* (G mn. *dlēti*), *dnō* (G mn. *dnī*), *drvō* (G mn. *dřvi*), *ěštero* (G mn. *ěšteri*), *ežilijo* (G mn. *ežiliji*), *fōndo* (G mn. *fōndi*), *fōrno* (G mn. *fōrni*), *fūšto* (G mn. *fūšti*), *gnjīzlō* (G mn. *gnjīzli*), *gōmnō* (G mn. *gōmni*), *govērno* (G mn. *govērni*), *grāšo* (G mn. *grāši*), *gřlo* (G mn. *gřli*), *īme* (G mn. *īmeni*), *jādno* (G mn. *jādri*), *jāto* (G mn. *jāti*), *jězero* (G mn. *jězeri*), *klātō* (G mn. *klāti*), *kontrabāndo* (G mn. *kontrabāndi*), *kōpno* (G mn. *kōpni*), *krvoprolice* (G mn. *krvoprolici*), *plātnō* (G mn. *plātni*), *rěšto* (G mn. *rěšti*), *sīto* (G mn. *sīti*), *sřce* (G mn. *sřci*), *zvōnce* (G mn. *zvōnci*) i mnoge druge.

- d) iznimno nastavak *-ih* ima samo imenica *zlō* (G mn. *zlih*).

Zadnji slog osnove imenica s nastavkom *-ø* uvijek je dug.

U D mn. prevladava nastavak *-en* bez obzira na završetak osnove, a u nekim se imenicama javlja nastavak *-an*: *ažilen*, *bakalēn*, *bātvēn*, *cvēcen*, *čūden*, *drivšćen*, *fūšten*, *gōdišćen*, *imānjen*, *jādren*, *krēlen*, *lēcēn*, *mlīkēn*, *njūrgalen*, *ognjīšćen*, *pītalen*, *rěšten*, *sřcen*, *šilen*, *ūljen*, *zřnen*; *bogāstvan*, *brīmenan*, *cārstvan*, *čelārstvan*, *dostojānstvan*, *drūštvan*, *državljanstvan*, *ežilijan*, *gōmnan*, *gospodārstvan*, *gospōstvan*, *govēdan*, *grābljišćan*, *gūnan*, *jājan*, *jelitiman*, *kāvan*, *kopišćan*, *kopītan*, *korītan*, *makinižman*, *nēban*, *ōkan*, *pīsmān*, *plēmenan*, *rēbrān*, *ūknan*, *veličanstvan*, *vrīmenan*, *vīnan* i *zarobljeništvan*. I u ovome je padežu izuzetak imenica *zlō*, koja ima nastavak *-in*: *zlin*.

U L mn. zabilježen je dvostruki nastavak: *-i* i *-ih*, te se gotovo svaka ispitana imenica može realizirati s obama nastavcima. Ima i nekoliko izuzetaka: nekoliko imenica ima samo nastavak *-i*, nekoliko *-ih*, a samo je šest imenica zabilježeno s nastavkom *-ah*. To su imenice *dostojānstvah*, *državljanstvah*, *kafāh*, *kambjamārčah*, *parakadūtah* i *pendičtah*.

Potvrde oblika:

- a) imenice koje mogu imati nastavke *-i* i *-ih*: *břdīl/břdīh*, *cidīlī/cidīlih*, *čřtalīl/čřtalīh*, *dēblī/dēblīh*, *dlēti/dlētīh*, *držāli/držālih*, *fōnīl/fōnīh*, *gōdišćīl/gōdišćīh*, *govēdīl/govēdīh*, *jājīl/jājīh*, *jātiljātīh*, *jūtrīl/jūtrīh*, *kolēnī/kolēnīh*, *krēlī/krēlīh*, *kropīlī/kropīlīh*, *letūcīl/letūcīh*, *městīl/městīh*, *nākovalīl/nākovalīh*, *pažūlīšćīl/pažūlīšćīh*, *rěštīl/rěštīh* i mnoge druge;
- b) Imenice koje imaju samo nastavak *-i*: *ažīlī* i *věčeri*;
- c) Imenice koje imaju samo nastavak *-ih*: *dnīh*, *gospodārstvīh*, *komōih*, *parafūlminīh* i *veličanstvīh*.

Kao i u muškome rodu, u I mn. moguć je izbor između nastavaka *-i* i *-ima*, ali ipak s prevagom starijega (*-i*). Izuzetak su dvije imenice koje mogu imati samo jedan od ta dva nastavka: *bātvi* i *zliīma*.

Na temelju prikazanoga možemo zaključiti da su se u množini sačuvali sljedeći izvorni nastavci: $-\emptyset$ u G, $-en$ i $-an$ u D, $-ih$ u L i $-i$ u I. No s njima alterniraju noviji nastavci: u G je riječ o nastavku $-i$ preuzetom iz i -vrste (kao i u muškome rodu), u L o nastavku $-i$, koji se proširio iz I, a u I o nastavku $-ima$, koji je preuzet iz dvojine i za koji dijalektolozi Lina Pliško i David Mandić smatraju da je nastao preoblikom "možda pod utjecajem nominativnoga nastavka $-i$ kod imenica muškoga roda" (Pliško i Mandić 2011: 71).

Imenica *dītè* pripada nekadašnjoj t -deklinaciji. Ima samo jedninske oblike, a množinski su nestali iz uporabe i supstituirali se oblikom *dīca*, koji se sklanja prema singularnoj paradigmi imenica e -vrste.

Imenica *blāgo* ima samo jedninu.

Imenica *bēč* u značenju 'novčić, pojedini komad kovanog novca' ima oba gramatička broja, za razliku od nekih čakavskih govora u kojima se upotrebljava samo množina, npr. u govorima Trsata, Bakra i Crikvenice (v. Lukežić 1996: 98).

Imenice *đko* i *ūho* u jednini slijede singularnu paradigmu imenica srednjega roda, a u množini imaju samo jedan oblik (palatalizirani), koji glasi *đči*, *ūši*, a istovjetan je u cijeloj paradigmi.

Imenica *kafè* srednjega je roda, a upotrebljava se samo u jednini. Također, razlika između govora Mrkoči i nekih njemu susjednih govora jest u tome što se u okolnim govorima vrlo često čuje oblik *kafela*, *kafelon* itd., dakle s umetnutim l između osnove i nastavka – oblik koji mrkočki idiom ne poznaje.

Prema pluralnoj paradigmi ovoga roda sklanjaju se imenice koje imaju samo množinu (*pluralia tantum*): *klēšća*, *plūća*, *ūsta* i *vrāta*.

Imenica *čūdo* može u množini imati proširak $-es-$. U takvu je obliku zabilježena u izrazu *čudēsa Bōjža* (kada se dogodi nešto neočekivano).

3. 1. 4. Imenice e -vrste

Prema toj se vrsti sklanjaju imenice ženskoga gramatičkog roda i dio imenica muškoga prirodnog roda tipa *mladožēnja*, *starešina*. Te imenice slijede ovaj obrazac:

PADEŽ	JEDNINA	MNOŽINA
N	-a	-e
G	-e	$-\emptyset$
D	-i	-an
A	-u	-e
V	-a	-e
L	-i	-ah
I	-on	-ami

U G jd. javlja se nastavak $-e$ iz palatalne deklinacije, a to je karakteristika većine govora ikavsko-ekavskoga dijalekta. I jd. ima relacijski morfem $-on$. Završni morfem u D i L jd. izjednačio se prema palatalnim osnovama ($-u$). Završno je $-n$ nastalo

analogijom prema imenicama muškoga i srednjega roda. V je sačuvan u veoma rijetkim primjerima, npr. *mājko mōja*. Ti se oblici upotrebljavaju samo u izrazima čuđenja, a inače je u uporabi oblik *māt* ili *māma* (za značenje 'majka') i *Mājka Bōžža*. Govor Mrkoči najviše je arhaičnosti u deklinaciji sačuvalo u ovoj vrsti imenica, što se očituje u nesinkretizmu, odnosno razlikovanju triju množinskih padeža: D, L i I. Tako su sva tri padeža sačuvala stare nastavke: D *-an*, L *-ah*, I *-ami*. Starina se očituje i u sufiksu *-ø* u G mn. To je izvorni množinski nastavak imenica u spomenutom padežu koji je nastao kao odraz poluglasa u tzv. "slabu" položaju. Iz cijeloga se poglavlja vidi da je taj nastavak najbolje sačuvan u imenicama ženskoga roda *e*-vrste, djelomično u imenicama srednjega roda, dok je kod muškoga roda izgubljen i supstituiran nastavkom *-i*, koji je preuzet iz *i*-vrste.

Potvrde oblika:

- a) za G mn.: *vineli smo čüda arbēt, nīmamo nikakövih bačâf, u Gräčišću je čüda crikaf, dasâk, rakĳja ot jābuk, u Lindäru nī ũlik;*
- b) za D mn.: *h crikvan, ċikaran;*
- c) za L mn.: *držē ũlje u bōcah, ofcâh, smōkvah;*
- d) za I mn.: *z ženâmi, kâko da govōri z rĳbami, nemōjte se pohičĳvat z mândulami.*

Kao što je već spomenuto u poglavlju o imenicama srednjega roda, kod imenica koje imaju naglasak na zadnjem slogu osnove nastavak je uvijek dug: *bačâf, dasâk, dūš, rōš*.

A i V množine izjednačeni su s N, uz napomenu da V nije često u uporabi, baš kao ni u jednini. U tim je padežima (i u G jd.) uopćen gramatički morfem starih palatalnih osnova (*-e*). Izjednačavanje nastavaka u ta četiri padeža karakteristika je čakavskoga ikavsko-ekavskog dijalekta u cijelosti (v. Lisac 2009: 108). Iz deklinacije sva tri gramatička roda vidljivo je da se u svima realizira nastavak *-on* u I jd., a to je karakteristika i susjednoga ikavsko-ekavskoga govora Milotskoga Brijega, ali i nekih drugih govora čepičkoga tipa (v. Peršić 2011: 82–85).

U tu su sklonidbu prešle i imenice nastale od pridjeva, a odnose se na blagdane i pučke zabave: *Bârtulja, Ivânja, Križëva, Martĳnja, Mihōlja, Petrōva, Rōkova*.

Prema ovom se obrascu sklanjaju i imenice muškoga roda koje u N jd. završavaju na *-st*, npr.: *ateist, bagerist, egoist, fašist* i sl. Te imenice glase: *ateišta, bagerišta, egoišta* i *fašista*.

3. 1. 5. *Imenice i-vrste ženskoga roda*

Prema toj se vrsti sklanjaju imenice koje u G jd. imaju nastavak *-i*, a pripadaju ženskome gramatičkom rodu. Kao i u hrvatskome standardnom jeziku, imenice su koje pripadaju toj vrsti malobrojne. U govoru Mrkoči slijede ovaj deklinacijski obrazac:

PADEŽ	JEDNINA	MNOŽINA
N	-∅	-i
G	-i	-i
D	-i	-en/-an
A	-∅	-i/-e
V	-∅	-i
L	-i	-ih
I	-on/-i	-i/-ima

Ispitali smo sto i petnaest imenica koje u N jd. završavaju na konsonant. Imenice smo preuzeli iz *Rječnika zaseoka Mrkoči u Istri*. Ispitali smo ih u svim padežima jednine i množine i dobili sljedeće rezultate. Većina ispitanih imenica ima ove nastavke: N jd. -∅; G jd. -i; D jd. -i; A jd. -∅; V jd. -∅; L -i; I -on; N mn. -i; G mn. -i; D mn. -en; A mn. -i; V -i; L -ih; -il-ima⁸. Takvu deklinaciju slijedi većina ispitanih imenica. To su: *bahatos, čam, čas, čut, dužnos, halapljivos, jâkos, koris, krîpos, ljubâznos, malênkos, mâs, milos, misal* ('misao'), *mogûcnos, mřšavos, mûdros, nâglos, nâpovet, nemârnos, neposlûšnos, nit, nôvos, ôbes, ôblas, pâl, pâmet, pêc, pijânos, plîšnjavos, plîšnjivos, pobôžnos, pogîbelj, pokôrnos, pomisal, poslûšnos, pöspanos, prezadûženos, pričes, pröpas, provîdnos, râdos, rijavos, sitos, slâs, smřt, sřčnos, stâros, stvâr, svitlos, šenčivos, škodljivos, tâjnos, têcnos, trdoglâvos, udôbnos, usâmljenos, vičnos, zabljivos, zadîhanos, zadîmljenos, zadûženos, zahvâlnos, zamisal, zapûšćenos, zâvis, zrêlos i žalos*. Nastavak -i u G jd. nastao "je stapanjem završetka osnove -b- i genitivnoga nastavka -b: *-bjb > -ii > -i" (Pliško i Mandić 2011: 70). Kao što se vidi iz priloženoga, u I mn. uz nastavak -i ostvaruje se i noviji nastavak -ima, no obavjesnik napominje kako je nastavak -i ipak češći. U I jd. također bilježimo dvostruki nastavak, no za razliku od množine, u kojoj svaka od navedenih imenica može imati oba nastavka, imenice u jednini mogu imati samo jedan – -on (u većini slučajeva) ili -i (u samo četiri ispitane imenice): *câr* ('ten'), *gölet, mënt* ('um') i *rič*. Nastavak -on preuzet je iz imenica *e*-vrsta. U imenicama koje nakon redukcije dočelnoga -t završavaju na *s* u I jd. ostvaruju se morfonološke alternacije – jotacija i jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe, npr. *bahatošcon, čašcon, halapljivošcon, jâkošcon, korišcon, koščon, krîpošcon, lënošcon, ljubâžnošcon, malênkošcon, milošcon, mogûčnošcon, mřšavošcon, mûdrošcon, nâglošcon, nemârnošcon, neposlûšnošcon, nôvošcon, ôbešcon, ôblašcon* i dr. Jotacija se provodi u I jd. imenice *pâmet* (*pâmecon*) i *smřt* (*smřcon*). U imenica *křf, misal, pomisal, söl, škřp, zamisal* u I jd. umeće se epentetsko *l* i dolazi do jednačenja suglasnika po mjestu tvorbe: *křvljôn, mišljon, pomišljon, soljôn, škřbljôn* i *zamišljon*. Kao što je već spomenuto, uobičajeni je nastavak u D mn. -en, no u nekim se imenicama ostvaruje nastavak -an, koji je preuzet iz imenica *e*-vrste, a samo imenica *lënos* ima nastavak -in: *koščân, nëmočan, nôčan, pömočan, söljan, zâpovedan*. Neke su od ovih imenica preuzele iz *e*-vrste i množinske nastavke L i I, pa imaju nastavke -ah (u L) i -ami (u I). To su imenice *kôs, nëmoć* i *söl*. Takvi oblici

⁸ Gotovo se svi ovi nastavci javljaju u hrvatskome jeziku općenito, pa tako i u čakavskome narječju, a izuzetak je G mn. koji u mnogim čakavskim govorima ima nastavak -ih. U ikavsko-ekavskim govorima taj je nastavak zabilježen npr. u grobničkome govoru (v. Lukežić i Turk 2007: 38).

imenice u značenju ‘kost’ zabilježeni su i u nekim drugim čakavskim govorima (npr. gračaškome i žminjskome). Nekolicina imenica umjesto uobičajenoga nastavka *-i* u A mn. ima nastavak *-e*: *cêre*, *falsitâde* (‘licemjerje’), *gòlete*, *mlàdeže*, *pûte* (‘ten’), *pêrute*, *spòvede*, *škřbe* i *umitâde* (‘vlažnost’). Od svih ispitanih imenica izuzetak u G mn. čine imenice *ljubâf*, *rit* i *slûs* koje imaju nastavak *-ø*. U čakavskome je narječju poznata imenica *kokoš*, koja je prešla u *e*-vrstu. Osim te imenice, pronašli smo još nekoliko takvih: *hòljeř*, *pûstoš*, *râskoš* i *zâbelj*. Zanimljivo je spomenuti da se imenice *mênt* (‘um’) i *šklât* (‘vrsta, sorta’) u jednini sklanjaju prema *i*-vrsti, a u množini prema *e*-vrsti.

3. 1. 6. Deklinacija imenica *mât* i *hčí*

Imenice *mât* i *hčí* (tako i *pomât* i *pohčí*) pripadaju staroj *r*-promjeni, a osnovu proširuju proširkom *-er-*.

PADEŽ	JEDNINA	MNOŽINA
N	mât, hčí	mâtere, hčère
G	mâtere, hčerê	mâter, hčêr
D	mâteri, hčerĩ	mâteran, hčerân
A	mâter, hčêr	mâtere, hčère
V	mât, hčí	mâtere, hčère
L	mâteri, hčerĩ	mâterah, hčerâh
I	mâteron, hčerôn	mâterami, hčerâmi

3. 2. ODREĐENI I NEODREĐENI LIK PRIDJEVA

U mrkočkome se idiomu, osim u N jd., ne čuva razlika između određenoga i neodređenoga lika pridjeva. Određeni lik u N jd. ostvaruje se gramatičkom morfemom *-i*, a neodređeni morfemom *-ø*. Tako je u većini čakavskih govora, tek se ponegdje razlikuju oblično i akcenatski.

Deklinacijski im je obrazac sljedeći:

PADEŽ	JEDNINA	MNOŽINA
N	-i, -ø	-i
G	-ega	-ih
D	-emu	-in
A	= N/=G	-e
V	-i, -ø	-i
L	-emu	-ih
I	-in	-ima

Prema ovome se obrascu sklanjaju i posvojne, pokazne, upitno-odnosne i neodređene zamjenice, ali i redni brojevi. Dakle, prevladali su nastavci palatalne deklinacije, kao i u većini čakavskih govora. Što se tiče ikavsko-ekavskih govora,

neki su od izuzetaka govori mjesta Sali, Grobnika, Krasa na otoku Krku, u kojima nastavci ovise o tome završava li osnova palatalom ili nepalatalom (v. Lisac 2009: 110).

3. 2. 1. *Komparativ pridjeva*

Kompariraju se opisni pridjevi. Kao općenito u hrvatskome jeziku, i u ovome idiomu postoje tri stupnja komparacije: pozitiv, komparativ i superlativ. Komparativ se tvori od osnove i nastavka.

U prvu skupinu ulaze pridjevi s tvorbenim sufiksom *-ij*. Taj je sufiks najplodniji i uvijek obvezno naglašen kratkosilaznim naglaskom. Takav komparativ ima najveći broj pridjeva, pa ćemo samo ilustrativno nabrojiti njih nekoliko⁹: *bačvastiji, bahatiji, beliji, čudniji, grešpaviji, hladniji, jušniji, sigurniji, slaniji, zdraviji* i mnogi drugi.

Ostale tvorbene sufikse ima samo ograničen broj pridjeva. U nekih pridjeva završni konsonant osnove mijenja se u komparativu, pri čemu se provode različite glasovne promjene: jotacija, jednačenja, nepostojano *a* i palatalizacija. To su pridjevi: *břs* (< *brz*) – *břži*; *drāh* – *drājži* (u značenju ‘drag’ i ‘skup’); *glādak* – *glājji*; *gūs* – *gūšći*; *jāk* – *jāći*; *krātak* – *krāći*; *krōtak* – *krōći*; *mlāt* (< *mlad*) – *mlājji*; *nřzak* – *nřži*; *plřtak* – *plřći*; *rēdak* – *rējji*; *slādak* – *slājji*; *tānak* – *tānji*; *třsan* – *třšnji*; *třt* (< *trd*) – *třji*.

Pridjevi u čijem se komparativu javlja epentetsko *l* jesu: *dimbök* – *dřmlji*, *frřžak* – *frřžlji*, *gljāh* – *gljūhlji*, *krřf* – *krřvlji*, *krřpak* – *krřplji*, *lāgak* – *lāglji*, *těžak* – *těžlji*, *žřf* (< *živ*) – *žřvlji* (u značenju ‘živ’ i ‘živahan’). U stanovitom se broju pridjeva, uz epentetsko *l*, javlja još neka mofonološka alternacija, npr.: *gřt* (< *grd*) – *gřlji*, *mėkak* – *mėčlji*, *strōh* – *strōžlji* i *třh* – *třšlji*.

Nekoliko pridjeva ima dvojake komparativne oblike: *čvřs* (< *čvrst*) – *čvrstřji* i *čvřšći*, *deběl* – *debelřji* i *dėblji*, *ljāt* – *ljutřji* i *ljūći* (odnosi se na jelo), *tūs* (< *tust*) – *tustřji* i *tūšći* (u značenju ‘mastan’ i ‘tust, ugojen’), *visök* – *vřšlji* i *vřšlji*.

Najmalobrojniji su oni pridjevi koji u komparativu imaju supletivne oblike tvorene od drugačije osnove. To je tzv. nepravilna komparacija. To su pridjevi *dōbar* – *bōlji*, *dāh* – *dālji* (pokriva dva značenja: ‘dug, dugačak’ i ‘dalek’), *lōš* – *hūji*, *māli* – *mānji*, *mřci* – *mānji*, *vėli* – *vėći* (pokriva tri značenja: ‘velik’, ‘visok’ i ‘odrastao’).

Superlativ se tvori pomoću čestice *naj* i komparativa. Često je u uporabi i tzv. opisna komparacija, i u komparativu i u superlativu: *Za tō dřgnut će mōrat dōc nřki vėč krřpak.*; *Sř četřri su brřžni, ma ovi je najvėč siromāh.*

3. 3. ZAMJENICE

Kao i u hrvatskome jeziku u cjelini, u mrkočkome se idiomu zamjenice dijele na osobne ili imeničke i neosobne ili pridjevske. Prve se sklanjaju po imeničkoj deklinaciji, a potonje se vladaju poput pridjeva.

⁹ Svi su primjeri navedeni u N jd. muškoga roda.

Osobne su lične zamjenice *ja*, *ti*, *mi*, *vi* i povratna zamjenica *sebe/se*, a imaju sljedeće oblike:

PADEŽ	<i>jă/jăs</i>	<i>tî</i>	<i>mî</i>	<i>vî</i>	povratna zamjenica
G	<i>mêne</i>	<i>têbe</i>	<i>năs</i>	<i>văs</i>	<i>sêbe/se</i>
D	<i>mèni</i>	<i>têbi</i>	<i>nân</i>	<i>vân</i>	<i>sêbilsî</i>
A	<i>mêne</i>	<i>têbe</i>	<i>năs</i>	<i>văs</i>	<i>sêbe/se</i>
V	/	<i>tî</i>	/	<i>vî</i>	/
L	<i>mèni</i>	<i>têbi</i>	<i>nân</i>	<i>vân</i>	<i>sêbi</i>
I	<i>s mănôn</i>	<i>s tōbon</i>	<i>s nămi</i>	<i>s vămî</i>	<i>sōbon</i>

Zamjenice *ja* i *mi* označavaju onoga koji govori, zamjenice *ti* i *vi* označavaju sugovornika, onoga koji sluša, a povratna zamjenica *se* označava da subjekt vrši radnju sam na sebi, zato se ne ostvaruje u N ni u V. Zamjenica *jă* (< *jazə* < **azь*) nastala je redukcijom dočetnoga poluglasa i konsonanta, a u zamjenici *jăs*, koja je također posvjedočena u govoru Mrkoči, krajnji konsonant ostaje nereduciran i obezvučuje se (*z* > *s*). Potonji je oblik također alteritetan jer je sačuvan u mnogim "starosjedilačkim govorima sjevernočakavskoga areala, a sustavnije u kajkavskim govorima duž rijeke Kupe" (Lukežić 1996: 107). Iva Lukežić je u članku o ličnim zamjenicama u čakavskome narječju, u poglavlju u kojemu je obradila distribuciju oblika u čakavskome narječju, zabilježila da se oblik *jâ* (dakle, s dugosilaznim akcentom) javlja u doseljeničkim ikavsko-ekavskim govorima u Istri, no to se ne odnosi na govor Mrkoči, pa je moguće da je oblik s kratkosilaznim akcentom preuzet od susjednih žminjskih ekavskih govora. Oblik *jăs* također nije karakterističan za istarske ikavsko-ekavske govore, pa je i u tom slučaju riječ o preuzimanju iz okolnih govora (npr. iz Žminja i Gračišća). U njezinoj deklinaciji, osim u N, između početnoga *-m* i dočetnoga *-n* ostvaruje se samoglasnik *e*, za razliku od nekih čakavskih govora u kojima se na tome mjestu javlja samoglasnik *a*. U deklinaciji zamjenica *ja*, *ti* i *sebe* zamjetno je da, iako istraženi govor ima stari akcenatski sustav, naglasak je na osnovi, a ne na nastavku. Instrumentalni im je završetak *-on*, kao i u imenica ženskoga roda, a takav je nastavak i karakterističan za većinu središnjoistarskih govora. U govorima susjedne čepičke skupine Nada Peršić opservirala je nastavak *-u* (v. Peršić 2011: 82). Oblik *mănôn* nastao je vokalizacijom poluglasa u tzv. "slabu" položaju (v. poglavlje 2. 2.). Govoreći o protojezičnim padežnim nastavcima, Iva Lukežić ističe da su nastavci *-am* u D mn. i *-ami* u I mn. bili istovjetni s navedenim nastavcima *a*-osnova i *ja*-osnova glavne promjene imenica ženskoga roda (v. Lukežić 2000: 110). S obzirom na to da je ishodišni nastavak G i L mn. bio *-asъ*, možemo zaključiti da je nastavak *-an* u L nastao analogijom prema D.

Neosobne lične zamjenice jesu one koje iskazuju 3. glagolsko lice, a to su: *on*, *ona*, *ono* (u jednini) i *oni*, *one*, *ona* (u množini). "Ova zamjenica upućuje na 'lice muškoga, ženskoga ili srednjega roda, koje je predmet razgovora, ali u nj nije osobno uključena ni kao govornik/govornici ni kao sugovornik/sugovornici'. Osnova joj u nominativima ima lik *on-*, u dužim naglašenim oblicima ostalih padeža lik *nj-*, u kraćim nenaglašenim oblicima genitiva, dativa i akuzativa likove *j-* ili *ø-*, a u nenaglašenim oblicima tih padeža u množini likove *nj-* ili *j-* ili *ø-*" (Lukežić 2000: 116). U govoru Mrkoči sklanjaju se ovako:

PADEŽ	<i>ôn</i>	<i>onà</i>	<i>onò</i>	<i>oni, òna, onà</i>
G	<i>njègalga</i>	<i>njêlje</i>	<i>njèga</i>	<i>njìb/lih</i>
D	<i>njèmulmu</i>	<i>njôj/voj</i>	<i>njèmu</i>	<i>njin/njin</i>
A	<i>njègalga</i>	<i>njûlje</i>	<i>njèga</i>	<i>njìb/lih</i>
V	<i>/</i>	<i>/</i>	<i>/</i>	<i>/</i>
L	<i>njèmu</i>	<i>njôj</i>	<i>njèmu</i>	<i>njin/njin</i>
I	<i>š njîn</i>	<i>š njôn</i>	<i>š njîn</i>	<i>š njîma</i>

Jednako kao i u zamjenica *ja, ti i sebe*, u deklinaciji zamjenica *on* i *ono* naglasak je na osnovi, a ne na nastavku, iako mrkočki idiom pripada staromu akcenatskom sustavu. U svim je licima D jednak L, a u množini oblik *njin* javlja se kao naglašen i nenaglašen. U I jd. ženskoga roda relacijski je morfem *-on*, kao i u osobnih zamjenica i imenica *e*-vrste. S obzirom na to da je riječ o dvoakcenatskome sustavu, u oblicima *on, nje, njoj* i *njin* akut je prešao u dugosilazni naglasak. Također, vidljiv je nesinkretizam u množinskim nastavcima (D, L i I), kao i u imenica *e*-vrste.

Iz oglada govora ekscerptirane su i:

- a) posvojne zamjenice: *môj (mojâ, mojè), tvôj (tvojâ, tvojè), svôj (svojâ, svojè), njigôf (njigòva, njigòvo), njèjni (njèjna, njèjno), naš (naša, naše), vaš (vaša, vaše), njihof (njihova, njihovo)*. Važno je spomenuti da se uz oblike *njèjni, njèjna* i *njèjno* u značenju ‘koji pripada njoj’, rabe i oblici *njojî, njojâ* i *njojè*, s napomenom da su ovi rjeđe u uporabi. S obzirom na to da su takvi oblici specifičnost jugozapadnoga istarskog dijalekta, možemo zaključiti da su u toj jezičnoj crti utjecaj izvršili susjedni barbanski govori. Naše nam jezično iskustvo govori da se tako govori u *Brišnici* (službeno *Brešnica*), koja pripada jugozapadnome istarskom dijalektu, a od Mrkoči je udaljena svega 1 km.
- b) pokazne zamjenice: *onakôf (onakòva, onakòvo), oni (onà, onò), onijsti (onâjsta, onôjsto), onolik (-a, -o), ovakôf (onakòva, onakòvo), ovi (ovâ, ovô), ovijsti (ovâjsta, ovôjsto), tâ (tâ, tô), tâjsti (tâjsta, tôjsto), takôf (takòva, takòvo)*.

Ostatak pokazne zamjenice *sъ* zabilježen je u prilogu *segûtra*.

- c) upitno-odnosne zamjenice: *čâ, čigôf, kakôf (kakòva, kakòvo), kî (kâ, kô), kijsti (kâjsta, kôjsto)*.
- d) neodređene zamjenice: *bilokî (bilokâ, bilokô* u značenju ‘tkogod’), *jedân (jenâ, jenò* u značenju ‘neki’), *nêdan (nêna, nêno* u značenju ‘nitko’), *nič, ničigof (ničigova, ničigovo*, u značenju ‘ničiji’), *ničigôf (ničigòva, ničigòvo*, u značenju ‘nečiji’), *nêdan* (u značenju ‘nitko’), *nikakof (nikakova, nikakovo*, u značenju ‘nikakav’), *nikakôf (nikakòva, nikakòvo*, u značenju ‘neakav’), *nikî (nika, niko*, u značenju ‘netko, neki’), *nikî (nikâ, nikô*, u značenju ‘poneki’), *ništo* u značenju ‘nešto’), *pokî (pokâ, pokô*, u značenju ‘pokoji’), *ponikî (ponikâ, ponikô*, u značenju ‘poneki’), *sâki (-a, -o* u značenju ‘svaki’ i ‘svatko’), *sâ (sâ, sô*, u značenju ‘sav’), *sè* (u značenju ‘sve’), *sî (sè, sâ*, u značenju ‘svi’).

U pokaznih su zamjenica uočljiva dva oblika: nesloženi (*onî, ovî, tâ*) i složeni, koji nastaju tako da se prostom obliku pridoda pridjev *isti* u odgovarajućem rodu i broju: *onîjsti, ovîjsti, tâjsti*. Tako složena zamjenica iskazuje tzv. pojačano značenje ‘upravo onaj, ovaj, taj o kojemu se govori’, a ne sklanja se tako da se uz nastavak mijenja i osnova (na primjer: *Tâjsta ženska nî z nâših krâji.; Tôjstoj rôži fâli sîunca.*). Samoglasnik *j* u njima je rezultat diftonškoga ostvaraja jer su se dva samoglasnika našla jedan do drugoga. Tako složene zamjenice javljaju se u mnogim čakavskim govorima. Što se tiče ikavsko-ekavskih govora, Iva Lukežić i Marija Turk zabilježile su ih u nekim govorima otoka Krka, npr. u starinačkome mikrosustavu (v. Lukežić i Turk 167). Pokazna zamjenica u značenju ‘taj’ ima u N jd. jednak oblik za muški i ženski rod (*tâ*). "Podrijetlo je tim morfološki homonimnim likovima, međutim, različito: Nsg. ženskoga roda kontinuirala iskonski oblik ženskoga roda *ta* (žena), a u muškomu je rodu dočetni /-a/ rezultat čakavske vokalizacije ‘slaba’ poluglasa na kraju riječi (...)" (Lukežić 1996: 115). Relikt praslavenske pokazne zamjenice *sb* zadržan je u tragovima, npr. u vremenskim prilozima *danäs, večeräs, nacäs, segajÿtra* i kontrahiranome obliku *segÿtra* u značenju ‘jutros’.

Uпитno-odnosna zamjenica *ki* pokriva dva značenja – ‘tko’ i ‘koji’ u primjerima: *Ki je rêka da danäs nêće bît lîpo vrîme?; Nêka sêde ki je pÿvi dôša. Ôvi drÿgi će môrat stât.* Oblici te zamjenice u ostalim rodovima i brojevima glase: *kâ* (za ženski rod jd.), *kô* (za srednji rod jd.); *kî* (za muški rod mn.), *kê* (za ženski rod mn.) i *kâ* (za srednji rod mn.). Zamjenice složene od ovih oblika glase: *nîki* (-a, -o), *nikî* (-a, -o), *pokî* (‘pokoji’), *ponikî* (‘poneki’), *bilokî*. Razlika u značenju između prva dva oblika jest u tome što oblik *nîki* pokriva značenje ‘netko, neki’ u primjeru: *Nîki tÿcka na vrâta.* Oblik *nikî* znači ‘poneki’ u primjeru: *Nikî tÿši su već hîtili pÿpe.* U mrkočkome idiomu zamjenica *kî* ima samo kontrahirane oblike, a njezin je povijesni razvoj objasnila Iva Lukežić napisavši da "potječe od istovrsne praslavenske zamjenice **kъ* koja je pri tvorbi određena lika vezivala uza se oblik Nsg. muškoga roda anaforičke zamjenice **i*: *kъ + i*. Stražnji se poluglas /*ъ*/ pred poluvokalnom /*i*/ mogao fakultativno produljiti u /*y*/ (/*ъ*/ + /*i*/ > /*y*/ + /*i*/). U tom je slučaju Nsg. određenoga lika ove zamjenice glasio *kyi* (bez fakultativnoga produljenja: *kъi*), a nakon supstitucija i kontrakcija (*kyi* > *kii*): *ki*" (Lukežić 1996: 115).

Praslavenska skupina **ubsъ* u osnovi neodređene zamjenice nakon gubitka jerova metatezom je prešla u *sv-* kako bi se izbjegla realizacija atipične konsonantske skupine *vs-*. Takav je odraz karakterističan za štokavsko narječje u cjelini te za mnoge govore čakavskoga narječja. Također, u mnogim je čakavskim govorima, pa i u mrkočkome, nakon spomenute metateze došlo i do redukcije suglasnika *v*. Rezultat su takva razvoja ovi oblici: *sâ* (*sâ, sò* u značenju ‘sav’), *sê* (u značenju ‘sve’), *sî* (*sê, sâ* u značenju ‘svi’). Zamjenice s njom složene jesu *sâki* (*sâka, sâko*), *sakakôf* (*sakakôva, sakakôvo*). Primjeri ekscerptirani iz ogleđa govora jesu sljedeći: *Sâki ga môre prevârit âč sâkemu vèruje.; Sîh će nâs tukât sèjni deštîm.* "Rezultat je te zamjenice u sjevernočakavskim sustavima rezultat dviju jezičnih zakonitosti: oblik Njd. i Ajd. muškoga roda rezultat je vokalizacije poluglasa u ‘jakomu’ i redukcije u ‘slabomu’ položaju (...) U ostalim je oblicima jednine i množine, po istoj toj zakonitosti poluglas u ‘slabomu’ položaju reduciran, nakon čega je slijedila redukcija i sonanta koji se našao na početku nove istosložne konsonantske skupine, atipične sa stajališta distribucije konsonanta unutar sloga (...)" (Lukežić 1996: 110). Oblik se te zamjenice nalazi i u nazivu blagdana *Sîsvêti*.

3. 4. BROJEVI

Kao općenito u hrvatskome jeziku, brojevi se dijele na glavne i redne. Od glavnih su brojeva promjenjivi *jedan*, *dva*, *tri* i *četiri*, a redni se brojevi u oba broja sklanjaju prema obrascu pridjeva prikazanu u poglavlju 3. 2. U višočlanim se rednim brojevima sklanja samo posljednji broj. Broj *jedan* također se deklinira prema singularnoj paradigmi pridjeva s morfemima određenoga lika, a brojevi *dva*, *tri*, *četiri*, *đba* (-e), *obadvâ* (-i) prema pluralnoj. Brojevi *obadvâ* i *obedvi* sklanjaju se kao jedna morfološka riječ, dakle: *obedvih*, a ne *đbih dvih*.

Brojevi *dva*, *tri* i *četiri* sklanjaju se ovako:

PADEŽ	BROJ DVA	BROJ TRI	BROJ ČETIRI
N	<i>dvâ</i> (-î, -â)	<i>trî</i>	<i>četîri</i> (-e, -i)
G	<i>dvîh</i>	<i>trîh</i>	<i>četîrih</i>
D	<i>dvîn</i>	<i>trîn</i>	<i>četîrin</i>
A	= N	= N	= N
V	= N	= N	= N
L	<i>dvîh</i>	<i>trîh</i>	<i>četîrih</i>
I	<i>dvîma</i>	<i>trîma</i>	<i>četîrima</i>

Uz brojeve *tri* i *četiri* imenica se u muškome rodu javlja u množini: *Āman tri brāte.*; *Rōjen san na Svēte tri krālje.*; *U ôjski je zgubila četire sine.*

Riječ *jedan* pripada dvjema vrstama riječi: brojevima (u značenju 'jedan') i (neodređenim) zamjenicama (u značenju 'neki'). Glavni brojevi od *jedanaest* do *devetnaest* u čakavskome narječju ima stegnute oblike: *jedanâjs*, *dvanâjs*, *trinâjs*, *četrnâjs*, *petnâjs*, *šešnâjs*, *sedamnâjs*, *osamnâjs* i *devetnâjs*.

Brojevne imenice *bilijûn*, *milijûn* i *miljâr* muškoga su roda te se sklanjaju prema deklinaciji imenica *a*-vrste, a polovina, stotina, trećina, petina i druge prema deklinaciji imenica *e*-vrste.

Brojevni pridjevi u značenju 'jednostruk', 'dvostruk' i 'trostruk' glase *ûnjel*, *dûpal* i *trodûpal*. Zabilježeni su i ovi brojevni pridjevi i zbirni brojevi: *četvori* (-e), *devetđri*, *đsmori*, *đboji* (-e): *Āboji svāti su kasnîli.*; *Ābe cōkule su zližene.*

U kartaškoj igri mori upotrebljavaju se samo brojevi na talijanskome jeziku: *čînkve*, *kvātro*, *đto* itd.

Datum se obično izriče prijedlogom *na* i *glavnim brojem*, a naziv je mjeseca, naravno, u G jd.: *Na dēset pētega je lēčnica za māmū.*

3. 5. GLAGOLI

Glagolski oblici u govoru Mrkoči podudarni su s glagolskim oblicima tipičnim za čakavsko narječje. Taj govor sadrži šest jednostavnih glagolskih oblika i šest složenih. Jednostavni su oblici infinitiv, prezent, imperativ, glagolski pridjev radni, glagolski pridjev trpni i glagolski prilog sadašnji. Složeni su oblici perfekt,

pluskvamperfekt, futur I., futur II., kondicional I. (sadašnji) i kondicional II. (prošli). Glagolski prilog prošli, imperfekt i aorist nepoznati su ovome govoru, kao i većini čakavskih govora. U svim su se istarskim govorima imperfekt i aorist izgubili¹⁰, a glagolski prilog prošli sačuvan je u pojedinim govorima samo u primjeru *po skrifši* (npr. u govoru Žminja i Gračišća).

3. 5. 1. *Infinitiv*

Infinitiv se tvori od infinitivne osnove kojoj se dodaju nastavci *-t* i *-ć*. To je tzv. krunji infinitiv, tipičan za većinu čakavskih govora, pa tako i za mrkočki idiom. Što se tiče srednjočakavskoga ili ikavsko-ekavskoga dijalekta, "infinitivi su u primorskom poddijalektu (...) okrunjeni, u kontinentalnom donekle očuvani neokrunjeni u Ogulinu i u Žumberku (...), a u rubnom poddijalektu sreću se i češće, iznimno u Supetarskoj Dragi, na Rabu i na Pagu, redovito ili redovitije na otocima pred Zadrom" (Lisac 2009: 111). Što se tiče podrijetla toga glagolskog oblika, u ishodišnome praslavenskom jeziku imao je nastavak *-ti*, a nastavak *-ći* javio se kasnije kao rezultat jotacije skupina *-kti*, *-gti*, *-hti* i *-dti* (više u tome u Lukežić 1996: 141 i Pliško i Mandić 2011: 61). Uz infinitiv, u praslavenskome je jeziku postojao i supin, koji je bio ograničen na glagole koji označavaju kretanje. "To se razlikovanje tijekom jezične povijesti izgubilo u čakavskomu i štokavskomu narječju, a zadržano je u kajkavskomu" (Lukežić 1996: 141). Da se infinitiv u govoru Mrkoči javlja bez završnoga *-i*, dokazuju mnogi primjeri: *baciljät*, *brontulät*, *broštulät*, *cägat*, *cmärit*, *hätat*, *hvälit*, *kantät*, *klokotät*, *päsät*, *prät*, *provät*, *pēc*, *ręc*, *snäc se*, *sös*, *stüc*, *svirit*, *zijat*, *znät*, *zobät*, *žët*.

U glagola II. vrste infinitivna osnova završava sekvencijom *-nu-* (< *nq*): *bädnut*, *bljüsnut*, *bübnut*, *cviknut*, *čüpnut*, *dignut* *Isel*, *flišnut*, *püknut*, *rinut*, *stëgnüt*, *stišnut*. Ta sekvencija "prevladava (...) u govorima 1. stupnja čakavnosti. U govorima 2. stupnja zabilježen je samo *nü*; tu su, dakle, prisutne inovacije" (Menac-Mihalić 1989: 103).

U ovome je govoru veoma produktivna uporaba iterativa ili glagolskoga vida koji označava učestalu radnju. Takvi glagoli završavaju na *-ëvat*. Takvi glagoli označavaju radnju koja se običava ili se običavala činiti, a imaju samo nesvršeni vid. Zabilježeno je puno primjera, od kojih ćemo izdvojiti ove: *čekëvät*, *grabljëvät*, *hičëvät*, *hojëvät*, *igrëvät*, *imëvät*, *kantëvät*, *kopëvät*, *louvjëvat*, *sopëvat*: *Na Božić smo kantëvãli do crikve* ('Na Božić smo običavali pjevati na putu do crkve'); *U pomãjiću su dica skakëvãli priko plãmika* ('U srpnju su djeca uobičavala skakati preko plamena.'). Posebnu im je pozornost posvetila dijalektologinja Janneke Kalsbeek u zasebnome članku koji govori upravo o tim glagolima. Korigira netočnu tvrdnju slavistâ koji u svojim raspravama pišu da su takvi glagoli veoma rijetki i da su ograničeni na ruski i češki jezik. Ovim člankom, konzultirajući mnogobrojnu literaturu i oslanjajući se na vlastita terenska istraživanja, dokazuje upravo suprotno – da su takvi glagoli česti i u našem jeziku. "Ovdje bih htjela iznijeti da

¹⁰ Imperfekt se sačuvao u nekim otočnim govorima: u zapadnim govorima otoka Krka, sporadično u govoru Dubašnice, otoka Raba, Premude, Ilovika, Paga. Iz čakavološke je literature poznato da su i imperfekt i aorist živa kategorija u govoru otoka Suska, dok su u drugim govorima sačuvani samo u pojedinim oblicima, npr. na Silbi i Olibu.

se tvorba učestalih glagola (...) javlja i u govorima sjeverozapadnog dijela hrvatsko-srpskog jezičnog područja, i da je čak dosta rasprostranjena" (Kalsbeek 1985: 169). Takvi se glagoli javljaju u starosjedilačkim istarskim govorima u središnjoj Istri, na Boljunštini, Bužeštini, zatim na otocima Cresu, Krku, Rabu, u Božavi na Dugom otoku, u sjeveroistočnome dijelu Istre i dr. Njezine navode potkrjepljuje recentnija literatura o čakavskim govorima. Npr., Iva Lukežić i Marija Turk potvrdile su da su takvi glagoli veoma česti u svim krčkim govorima¹¹ (v. Lukežić i Turk 1998: 142), a ovjereni su i u žminjskim, u govoru Gračišća, Mrkoči, Milotskoga Brijega i mnogim drugima u središnjoj Istri. Kalsbeek na kraju članka zaključuje da je sufiks *-eva-* rezultat refleksa jata jer se javlja samo u ekavskim i jednome dijelu ikavsko-ekavskih govora.

Veoma je plodan prefiks *vi-*, koji je zabilježen u svršenih i nesvršenih glagola te u pridjeva izvedenih iz tih glagola: *vibrät* (nesvrš. *vibirat*, pridj. *vibran*, pridj. trp. *vibèren*), *vićakulät se*, *vidahnüt*, *vidèlat*, *vignät*, *viglodät*, *vigrès*, *vigūlit*, *vihitat*, *vikāpat* ('iskapati', odnosi se na vodu), *vikāpät* ('iskapati iz zemlje'), *vikopät*, *vikosīt*, *vikrgät*, *vikosīt*, *vikūrīt*, *vilès*, *viletīt*, *vilimät* ('isturpijati'), *vilīt* ('izliti'), *vinès* ('iznijeti'), *viorät*, *vipeljät*, *vipīsät lsel*, *vipläkat se*, *viplēsät se*, *virīgat*, *virīvat*, *virīzät*, *visīpat*, *viskūs* ('iščupati'), *vispät* i mnogi drugi. Većina je ovih glagola u sinonimskoj vezi s glagolima s prefiksom *z* (< *iz*) i njegovom položajnom inačicom s te nema ograničenja u njihovoj uporabi: *zbrät*, *zdāhnüt*, *zglodät*, *znāšät*; *spläkat se* i sl. Dakle, rečenice *Brèk je viglodä kôs* i *Brèk je zglodä kôs* su u sinonimskome odnosu. Mieczysław Małecki pri opisu čepičkih govora naznačuje da se taj prefiks u tim govorima u načelu ne pojavljuje. Josip Lisac ga je zabilježio u govoru Zarečja te naznačuje da "takve primjere susrećemo i u slovenskim govorima i u sjevernoslavenskim jezicima" (Lisac 2005: 97). S obzirom na to da je u susjednom žminjskom govoru veoma čest (kao i u drugim ekavskim dijalektima središnje Istre), možemo pretpostaviti da je ova jezična crta jedna od onih u kojoj je izvršen utjecaj susjednih govora. U nekim se čakavskim govorima uz prefiks *vi-* javlja i *zi-*, no u ovome je govoru u uporabi samo *vi-*. Zabilježeno je tek nekoliko primjera tipa *zvibrät* i *zvilězät* koji su nastali stapanjem obaju prefikasa. Takvi su glagoli sinonimi glagolima *vibrät* i *vilězät*, tako da nema ograničenja u njihovoj uporabi.

3. 5. 2. *Prezent*

Prezent je sadašnje glagolsko vrijeme koje se tvori od prezentske osnove kojoj se dodaju sljedeće četiri skupine nastavaka:

1. l. jd.	2. l. jd.	3. l. jd.	1. l. mn.	2. l. mn.	3. l. mn.
-an: <i>abituañ</i>	-aš: <i>adatāš</i>	-a: <i>abonā</i>	-amo: <i>colāmo</i>	-ate: <i>bromāte</i>	-aju: <i>brontulāju</i>
-in: <i>brānin</i>	-iš: <i>blāzniš</i>	-i: <i>broji</i>	-imo: <i>cērīmo</i>	-ite: <i>bugārīte</i>	-e: <i>brstē</i>
-en: <i>brīšen</i>	-eš: <i>bodēš</i>	-e: <i>buretā</i>	-emo: <i>mēljemo</i>	-ete: <i>māžete</i>	-u: <i>lōču</i>
-jen: <i>pījēn</i>	-ješ: <i>čūješ</i>	-je: <i>čūje</i>	-jemo: <i>pījēmo</i>	-jete: <i>šijete</i>	-ju: <i>kūju</i>

¹¹ Snježana Hozjan je također ovjerala uporabu iterativnih glagola u govoru Krasa na otoku Krku, no posebnost toga govora jest u tome što su takvi oblici većinom sačuvani samo u glagolskome pridjevu radnom.

Prema posebnome se obrascu konjugira glagol *jīs*: *jīn/jīdēn, jīš/jīdēš, jī, jīmo, jīte, jīdū*. U 1. i 2. l. jd. javljaju se, dakle, nastavci 2. i 3. skupine.

Najzanimljivije je stanje u 3. l. mn jer u čakavskim govorima, pa tako i ikavsko-ekavskima, imamo različito stanje: u nekima se ostvaruju kraći oblici (*misle*), u nekima duži (*mislijo*), a u nekima se paralelno javljaju oba oblika. Također, puno je onih u kojima je produktivan nastavak *-du*, a u pojedinim je glagolima s *i*-prezentom ovjereno ujednačavanje alomorfa *-u* (npr. *govoru, nosu*), koji je preuzet iz *e*-prezenta. Dakle, stanje je vrlo šaroliko, ne samo unutar čakavskoga narječja, nego i unutar istoga dijalekta. U govoru Mrkoči u glagolima s 2. i 3. spezdibenom vrstom prevladavaju kraći oblici: *blāzne, bodū, brāne, bēru, brišu, brojē, brstē, brūse, būbnu, būcnu, cēre se, cīpe lsel, čēšu lsel, gojē, gorē, krādu, prēdū, stojē, žūte* i mnogi drugi. Neki glagoli imaju dvostruke nastavke. To su, npr., *klokotāt i obrācat*, koji se konjugiraju prema 1. i 3., i glagol *kōvat*, koji se konjugira prema 1. i 4. sprezdibenoj vrsti: *klokotān/klokōćen, klokotāš/klokōčeš, klokotā/klokōće, klokotāmo/klokōćemo, klokotāte/klokōćete, klokotājulklokōću; obrācan/obrāćen, obrācaš/obrāćen, obrācal/obrāće, obrācamo/obrāćemo, obrācatel/obrāćete, obrācajul/obrāću; kōvan/kūjen, kōvaš/kūješ, kōvalkūje, kōvamolkūjemo, kōvate/kūjete, kōvajulkūju*. Glagoli *nasštāt, natākāt, odrēc se, odūc* ('odvući'), *pēc, sūc, tēc, tūc, zalākāt, zaūc* ('zavuci') samo u 3. l. mn. imaju dva oblika, pri čemu se u nekima od navedenih provodi analoška palatalizacija ili jotacija: *nasštūl/nasštaju, natācū/natākaju, odrēcū/odrekū, odūcū/odūkū, pēcū/pekū, sūcū/sūkū, tēcū/tekū, tūcū/tūkū zalācū/zalākaju, zaūcū/zaūkū*.

Oblici nesvršenoga prezenta pomoćnoga glagola *bit* glase: *san, si, je, smo, ste, su*, a svršeni oblici: *būden, būdeš, būde, būdemo, būdete, būdu*. Zanimjekani su oblici toga glagola sljedeći: *nīsan/nīš, nīsi, nī, nīsmo, nīste, nīsu*. Zanimljivo je 1. l. jd., u kojem se javljaju okrnjeni i neokrnjeni oblik. Takva je dvostrukost zabilježena i u nekim drugim susjednim govorima, na primjer u Gračišću.

Prezent glagola *tīt* ili *otīt* ('htjeti') glasi: *ću, ćeš, će, ćemo, ćete, te*, a u zanimekanome obliku: *neću, nećeš, neće, nećemo, nećete, nete*. Ti oblici služe za tvorbu futura I. Ovaj je govor jedan od onih koji razlikuju oblike za 3. l. jd. i 3. l. mn.: *ōn (ne)će, oni (ne)te*.

Zanimjekani oblici glagola *imēt* neokrnjena su oblika (tipičan sjevernočakavski odraz), a glase: *nīman, nīmaš, nīma, nīmamo, nīmate, nīmaju*. "Oblik *nīman* (...) nastao je stezanjem susjednih vokala u fonetskoj riječi [neiman], pri čemu je prevladala artikulacija drugoga u slijedu vokala" (Lukežić 1996: 136). Takav je rezultat karakterističan za sjevernočakavske govore. Lina Pliško i David Mandić primijetili su da su ti oblici posvjedočeni veoma rano, još u kanonskim staroslavenskim spomenicima "pa bi mogli biti i praslavenska pojava, no stapanja niječne čestice s glagolom imati u ranijim razdobljima još nema" (Pliško i Mandić 2011: 63).

U mnogim čakavskim govorima u glagolima koji su nastali od praslavenskoga **idti* u infinitivu se konsonantska skupina *jt* jotira, odnosno prelazi u *ć* (< **jbdti*): *dôc, nâc, obâc, pôc, snâc*, a u prezentu tih glagola javlja se skupina *jd*: *dôjde, nâjde, obâjde, snâjde*. Izuzetak je glagol *pôc*, koji u konjugaciji u prezentu ima oblike izvedene od osnove **grest*: *grēn, grēš, grē, grēmo, grēte, grēdu*. U perfektu toga

glagola (**idti*) vidljiv je relikat stare zakonitosti prema kojoj riječ nije mogla početi određenim vokalom, pa je došlo do njegove redukcije u oblicima: *je šā, je šlā, je šlō* i *smolstelsu šli*. To je odlika sjeverozapadnih čakavskih govora.

3. 5. 3. Perfekt

Tvori se od nesvršenoga prezenta glagola *bīt* i glagolskoga pridjeva radnog: *Alōra, san čūla da se žēne na krāju lēta.*; *Nēvija je stāvila vēc paprā da būde forcije.*; *Svojū sestriū ni nānke šā vidit kāt je bilā u špītalū.*; *Čera smo pōbrali sē rōjze u brājdah āc je bilō lipo vrīme.*

3. 5. 4. Pluskvamperfekt

Pluskvamperfekt je složeno glagolsko vrijeme koje se tvori od perfekta glagola *bit* i glagolskoga pridjeva radnog. Primjeri: *Bilī smo šli na nōge po ōdu na vrūćāk.*; *Bi ga je ōn pitā za tō vēc pūt, ma ni baciljā. Je dēla fēntu kākō da ne čūje.*

3. 5. 5. Futur I.

Futur I. tvori se od prezenta glagola *otīt/tīt* i infinitiva: *Pītāt ću ga ku bi nān pomōga.*; *Nēcemo jūtri pōc sīc drivo āc je lūna.*; *Će nān se počēt spāt u takō tēplin.*

3. 5. 6. Futur II. (egzakti)

Tvori se od svršenoga prezenta glagola *bīt* i glagolskoga pridjeva radnog: *Kāt būde šlā u Třs, će ti donēs karamēle.*; *Kāt vān būde rābilo frīških jāji, dojdīte si zēt.*

3. 5. 7. Kondicional I. (sadašnji)

Kondicional prvi (sadašnji) glagolski je oblik za izricanje pogodbenoga načina, a tvori se od posebnih oblika glagola *biti* za tvorbu kondicionala i glagolskoga pridjeva radnog. Njegovi su oblici općečakavska posebnost, pa ih ubrajamo u alijetete. To dokazuju ostali slavenski jezici i ostali ogranci hrvatskoga jezika, koji su "tijekom jezične evolucije znatno izmijenili stare oblike u odnosu na ishodišno stanje" (Lukežić 1998: 41). U njima je sačuvana duboka starina, a njihovu posebnost ističu neki jezikoslovci, kao što su Milan Moguš, Božidar Finka, Dalibor Brozović, Stjepan Vukušić, Iva Lukežić, Lina Pliško i dr. U prilog tome ide, npr., članak Dalibora Brozovića, koji je oblike za tvorbu toga glagolskog oblika istaknuo kao najznačajniju morfološku crtu čakavskoga narječja, a Milan Moguš i Božidar Finka navode ih kao jedan od osam kriterija za izradbu karte čakavskoga narječja. U govoru Mrkoči njegovi oblici glase ovako: *bīh, biš, bi, bīmo, bite, bi*, a to potvrđuju ovi primjeri: *Bih šā vidit bārbu da īman lāzno.*; *Biš šā ānke ti pomōc nadīvāt klobasīce?*; *Otrōk se najrāji ne bi vādi, ōn bi se sāmo zabāvljā.*; *Šinjōr, bite nās navādi sōs na ōrgan? Bīmo rāt znāt pa bīmo se šli prežentāt u Grāčišće.* Oblik *bīh* iz 1. l. jd. potječe iz staroga aorista i to je jedini trag toga glagolskog vremena u govoru Mrkoči (ako izuzmemo molitve, npr.: *Slava Ocu* u stihu "(...) kako bjaše na početku (...)"

3. 5. 8. *Kondicional II. (prošli)*

Kondicional II. tvori se od kondicionala sadašnjega glagola *bīt* i glagolskoga pridjeva radnoga: *Věc bīmo bilī kupīli, mā nīmamo š čin.;* *Bih ti bilā povīdala, mā tī se držiš prepāmetan.;* *Bilē bī brontulāle do jūtri da ih plovān nī frmā.*

3. 5. 9. *Imperativ*

Imperativ je jednostavni glagolski oblik za izricanje zapovijedi, molbe i zabrane. Tvori se od prezentske osnove i nastavka. Oblika za 1. l. jd., naravno, nema, a 3. l. jd. i mn. tvori se od čestice *neka* i prezenta glagola. Oblici su za ostala lica nesloženi. Za tvorbu ovoga glagolskog načina plodna su tri sufiksa:

LICE	1. UZORAK	2. UZORAK	3. UZORAK
2. jd.	-i	-j	-ø
3. jd.	<i>neka</i> + prezent	<i>neka</i> + prezent	<i>neka</i> + prezent
1. mn.	-imo	-jmo	-ømo
2. mn.	-ite	-jte	-øte
3. mn.	<i>neka</i> + prezent	<i>neka</i> + prezent	<i>neka</i> + prezent

Potvrde oblika:

- s nastavkom *-i*: *blāzñi, bodī, brāñi, berī, brīši, brojī, brstī, brūsī, bñbñni, bñćñni, bñđī, bugāri, bušñi, cēdi, cērī se, cīdī, cīpī, cīri se, cvīkñi, čāmī, čāstī, češi, činī, dīli, doletī, donesī, dñbī, fñkñi, gojī, gorī, grebī, grīzī, hēri se, hodī, hvālī, īščī, jāši, jōčī, klādi, kokodāčī, koljī, kosī, kññi, lājī, li, natēži, nažgī, obājđī, odrečī se, odūčī* ('odvuci'), *oteši, otmī, otēži, ozēbī, oženī, ožmī, pālī, pādī, pāsī, pāti, pāzi, pečī, pī, plāčī, pletī, plēši, pljūčī, povī, prēđī, šī;*
- s nastavkom *-j*: *abituāj se, abonāj se, abračāj, ačetāj, adatāj, ancorāj, bromāj, brontulāj, broštulāj, bñbaj, bñćkaj, bulāj, bumbarđāj, buretāj, bñsaj, bušāj, cōtaj, cñtaj, čekaj, livaj, natentāj;*
- s nastavkom *-ø*: *biš Ća, đāj, stōj, glēj, vij, viš.*

Pri istraživanju je ovjereno da neki glagoli imaju dvostruke oblike. To su, npr., *klokotāt, kōvat* i *natākāt*: *klokōćil/klokotāj, neka klokōćelneka klokotā, klokōćimo/klokotājmo, klokōćitel/klokotājte, neka klokōćulneka klokotāju;* *kōvajl kñj, neka kōvalneka kñje, kōvajmo/kñjmo, kōvajtel/kñjte, neka kōvajulneka kñju;* *natāčī, natākaj, neka natāćelneka natāka, natakājmo, natākajte, neka natāćulneka natākaju.*

Glagol *pōć* spreže se ovako: *hōj, neka pōje, hōmo, hōte, neka pōju.*

Govor Mrkoči jedan je od onih čakavskih govora u kojemu se u oblicima imperativa, analogijom prema oblicima prezenta, provodi palatalizacija. Ovu osobitost potvrđuju sljedeći primjeri: *lēži, natāčī, odrečī se, odūčī* ('odvuci'), *pečī, rečī, sūčī, tečī, tūčī, ūčī, zalāčī, zaūčī*, koji u svim licima, izuzevši 3. l. mn., imaju jedinstvene oblike. U 3. l. mn., naime, imaju oblike s palatalizacijom i bez nje, npr.: *neka se odrečūlneka se odrekū, neka pečūlneka pekū, neka natāćulneka natākaju,*

neka tūčûl/neka tūkû i svi drugi navedeni. Analoška palatalizacija u navedenim oblicima karakteristika je sjevernočakavskih govora.

3. 5. 10. *Glagolski pridjev radni (aktivni)*

Tvori se od infinitivne osnove, sufiksa *-l* i nastavka za rod i broj: *-ø* (za m. r. jd.), *-la* (za ž. r. jd.), *-lo* (za s. r. jd.), *-li* (za m. r. mn.), *-le* (za ž. r. mn.), *-la* (za s. r. mn.). Njegovi oblici služe za tvorbu sljedećih složenih oblika: perfekta, pluskvamperfekta, futura II., kondicionala I. (sadašnjega) i kondicionala II. (prošloga).

3. 5. 11. *Glagolski pridjev trpni (pasivni)*

Tvori se od infinitivne ili prezentske osnove, a imaju ga najčešće glagoli svršenoga vida. Osnovi se dodaju sufiksi *-en, -jen, -n, -t, -ven* i nastavci za rod, broj i padež: *-ø* (za m. r. jd.), *-a* (za ž. r. jd.), *-o* (za s. r. jd.), *-i* (za m. r. mn.), *-e* (za ž. r. mn.) i *-a* (za s. r. mn.). Prema morfološkim svojstvima pripada pridjevima jer ima određeni i neodređeni lik te imeničke kategorije roda, broja i padeža. Primjeri: *zamāšćen, sklòpljen, nāžgan, zdit, obuwèn.*

3. 5. 12. *Glagolski prilog sadašnji*

Tvori se od 3. lica množine prezenta kojemu se dodaje nastavak *-ć*. Dakle, kao i infinitiv, i ovaj je oblik krnji jer se javlja bez završnoga *-i*. Imaju ga samo glagoli nesvršenoga vida. Iz *Rječnika* i razgovora s obavjesnikom ekscerptirani su sljedeći primjeri: *Đirēvāli su økoli gūbec vrīme.; Ljūdi su pòčeli emigrīvāt hōdec za dēlon.; Fānjsko san se strūdila danāska kōpajuć.* Neki se oblici rabe i kao pridjevi: *cmīzdec(i), mučēc(i).*

4. NEKOLIKO SINTAKTIČKIH ZNAČAJKI

U ovome ćemo dijelu navesti nekoliko sintaktičkih značajki. Većina opisanih karakteristična je za čakavsko narječje u cjelini.

Jedna od čestih sintaktičkih karakteristika čakavskoga narječja je uporaba prijedloga *z* ('s/sa') uz I društva, ali i sredstva: *Danās ćemo počēt dēlat s kōlci.; Z òzon ćemo pòc po drīvo.*

Česta je konstrukcija *za* + infinitiv: *Čūda vrīmena je čekala mākinu za šīt.; Tò je za regalāt, a ne za prodāt.*

Umjesto posvojnih i gradivnih pridjeva česta je konstrukcija *od* + G. *Zamīte košāru od Nāde.; Māja od ūne ti je teplīja.* Navedena je konstrukcija nastala pod romanskim utjecajem, npr.: *barca di mio nonno.*

Ponekad se umjesto N jednine posvojne zamjenice koristi L jednine lične zamjenice: *Mēni je brèk vēc stār.; Tēbi je prenōna bilā ūmrla, čā ne?*

Uz zamjenicu Vi u obraćanju jednoj osobi dolazi jednina: *Šinjōra, nīste mi valjā čā zamērila?; Dobrò ste stōri čā mu nīste naplāti.*

Što se tiče reda riječi, enklitika može stajati na početku rečenice, a to je karakteristika govora čakavskoga i kajkavskoga narječja: *Si jūžinala?*; *Si si kŭpi veštīt?*; *Je onà štŭpida šlā u škōlu?*; *Mi je propušćila vāška*.

U 3. licu jd. glagola *tribat* obvezno ispred oblika *tribe* dolazi riječ *je*: *Je tribe pomēs štālu.*; *Škāre su susēdove, mu ih je tribe vrnūt*. Takvo, dakle, pravilo vrijedi samo za 3. lice jd. Usp. *Tribaš prontāt na vrīme*.

Prezentski oblici glagola *tīt/otīt* mogu biti naglašeni i nenaglašeni, što ovisi o položaju u rečenici: *Vi ćete pōc namesto nās pregovārāt*. *Čēte, čēte*.

Indirektna molba, želja ili naredba koja se ima ostvariti u budućnosti često se ostvaruje s veznikom *da*: *Da ne bi bīwāla tūka kŭ njoj se ne prepīše kūs kŭće*.

Ponekad se kondicional upotrebljava za označavanje ponavljane radnje: *Jā bih jōš čŭvāla ōfce kād bi oni hodili h māši* ('Uobičavala bih čuvati ovce kada bi oni odlazili na misu.'). Takvu je sintaktičku osobitost zabilježila i Janneke Kalsbeek u govoru žminjskih Orbanica (v. Kalsbeek 2003: 111).

Ispred glagolskoga priloga sadašnjega i priloga često dolazi prijedlog: *Na mučēć mu je pokazā vrāta.*; *Ne kŭpi kŭ mu rečēs na lipo, a nānke na gŭdo*. *Nikakor ne kŭpi.*; *Lipo je čŭt kāt se govōri po domāće*. *Je tribe čŭvāt nāšu besīdu da se ne zgŭbi.*; *Na rētko dohājaju h nān*.

Taj govor razlikuje neke priloge i prijedloge koji označavaju smjer od onih koji označavaju mjesto. Tako prijedlog *h* označavaju cilj, odnosno smjer, a *puli* mjesto, npr. *Sād grēju h nān.*, ali *Puli nās je tēplo*.

Imenice *e*-vrste prirodnoga muškog roda sklanjaju se po smislu, a ne po sročnosti, što smo išitali iz primjera: *Sāmo vēli budāla se mōre oženīt zā nju*.

5. USPOREDBA JEZIČNIH ZNAČAJKI GOVORA MRKOČI, CERANSKIH I ČEPIČKIH GOVORA

JEZIČNA ZNAČAJKA	GOVOR MRKOČI	CERANSKI GOVORI	ČEPIČKI GOVORI
akcenatski sustav	stariji dvoakcenatski	stariji troakcenatski	stariji dvokacenatski
duljenje kratkoga akcenta	samo u slogu zatvorenu sonantom	samo u slogu zatvorenu sonantom	u slogu zatvorenu sonantom (sustavno, u svim govorima), u unutrašnjem slogu zatvorenu šumnim konsonantom, u finalnome slogu zatvorenu jednim ili skupinom šumnih konsonanata (u većini govora)
postojanje diftonga	NE	NE	DA

suglasnik <i>t'</i> (<i>ć</i>)	tipičan čakavski, umekšanoga izgovora	tipičan čakavski, umekšanoga izgovora	tipičan čakavski, umekšanoga izgovora
odraz početnoga <i>və</i>	<i>u</i>	<i>u</i>	<i>va</i>
status finalnoga <i>-l</i>	neizmijenjen u imeničkih riječi u unutrašnjem slogu i na kraju riječi, a reduciran u glagolskome pridjevu radnom muškoga roda	neizmijenjen u imeničkih riječi u unutrašnjem slogu i na kraju riječi, a reduciran u glagolskome pridjevu radnom muškoga roda	neizmijenjen u imeničkih riječi u unutrašnjem slogu i na kraju riječi, a reduciran u glagolskome pridjevu radnom muškoga roda
status suglasnika <i>l</i> (<i>lj</i>)	sačuvan	sačuvan	sačuvan
obezvučenje finalnih zvučnih suglasnika	DA	DA	DA
prijelaz <i>v > f</i>	DA	NE	DA
odraz zamjenice <i>vəs</i>	provedena metateza i redukcija inicijalnog sonanta: <i>se, sa, so</i>	provedena metateza i redukcija inicijalnog sonanta: <i>se, sa, so</i>	provedena metateza i redukcija inicijalnog sonanta: <i>se, sa, so</i>
L jd. m. i s. r.	-u	-u	-i (u manjem dijelu govora -u)
I jd. ž. r.	-on	-on	-u
G jd. ž. r.	-e	-e	-i
G mn. m. r.	-i	-i	-i
NAV mn. ž. r. <i>e</i> -vrste	-e	-e	-e
G mn. ž. r. <i>e</i> -vrste	-ø	-ø	-ø
razlikovanje DLI mn. svih rodova	DA	DA	neujednačeno stanje
infinitiv	krnji	krnji	krnji

Komentar uz tablicu: Uspoređeno je osamnaest jezičnih značajki, na temelju kojih je utvrđeno da je svim trima skupinama zajedničko njih devet. S ceranskim govorima Mrkoči su povezani s čak sedam jezičnih značajki, a s čepičkima dijele samo dvije značajke.

6. LEKSIČKE ZNAČAJKE

Leksik govora Mrkoči obiluje starinom, ali je i protkan tuđinskim utjecajem, ponajviše mletačkim (venecijanskim). Naime, zbog povijesnih prilika u istarski je rječnik ušlo jako puno talijanizama. Cilj ovoga rada nije analizirati leksik jer takva tema svakako iziskuje zaseban rad, pa ćemo iz obilja talijanizama nabrojiti samo neke: *ankōra*, *ārija*, *artižān*, *dišpēt*, *fōrši*, *fumāt*, *jūšto*, *kantāt*, *kurāja*, *kurijōš*, *mižērija*, *skužāt*, *škūro*, *špēža*. Utjecaj talijanskoga jezika vidljiv je i u nekim opisanim sintaktičkim i morfološkim osobitostima, ali svakako je najviše zahvatio leksičku razinu.

7. ZAKLJUČAK

Govor zaselka Mrkoči pripada srednjočakavskomu dijalektu čakavskoga narječja. Jedan je od tzv. novootkrivenih ikavsko-ekavskih govora središnje Istre koji se do 90-ih godina 20. stoljeća svrstavao u pogrešne dijalekte. Stanovništvo toga zaselka gotovo je nestalo, a time i njegov autentični govor. Analizirajući jezične razine, došli smo do zaključka da taj govor posjeduje sljedeće alijetetne jezične značajke: odrazi zamjenice *ča*, *va* kao tipičan čakavski odraz skupine *və* u svega nekoliko primjera, kao i u primjerima prijelaza prednjega nazala u *a*. Jezičnim značajkama najviše hijerarhijske razine pripada i dvostruki odraz jata, izostavljanje finalnoga *-l* u glagolskome pridjevu radnom muškoga roda te posebni oblici za tvorbu kondicionala. Sve su to oblici kojih nema u drugim hrvatskim narječjima, odnosno ni u kojemu drugom slavenskom jezičnom sustavu. Alteritetnih jezičnih značajki ima više. Jedna je od njih *u* kao odraz početnoga niza *və*, uz izuzetak samo nekoliko primjera u kojima se taj niz realizira kao *va*. Prednji se nazal reflektirao kao *e*, a stražnji i *l* kao *u*. Zajedničko je čakavskim govorima i govorima drugih dvaju ili pak jednoga narječja čuvanje finalnoga *-l* u središnjem slogu, pojednostavnjivanje inicijalnih suglasničkih skupina, čuvanje skupine *čr*, krnji infinitiv, rotacizam, prijelaz završnoga *-m* u *-n* i mnoge druge karakteristike. Prema klasifikaciji Milana Mogušā, akcenatski je sustav stari dvoakcenatski s raznim analogijskim ujednačavanjima, a duljenje kratkoga akcenta, koje je obvezno u ikavsko-ekavskome dijalektu, prisutno je samo u unutrašnjem slogu koji je zatvoren sonantom. Najviše je novina zabilježeno upravo na akcenatskoj razini: od gubljenja akuta i zanaglasnih duljina do pomaka siline. Morfološki se inventar odlikuje brojnim arhaičnostima, a jedna je od njih čuvanje različitih nastavaka u D, L i I množine imenica *e*-vrste. Kategorijalno su nestali imperfekt, aorist i glagolski prilog prošli. U deklinabilnih je riječi najviše dvostrukosti zabilježeno u imenicama *i*-vrste, a deklinacija imenica *e*-vrste najdosljednija je jer ima najmanje dvostrukih nastavaka i izuzetaka. V je očekivano sačuvan u malom broju imenica, a u većini se slučajeva izjednačava s N. Također, u deklinaciji i imenica i zamjenica vidljivo je da su prisutna mnoga kolebanja kao i različite mogućnosti realizacije istih riječi. Kao i u mnogim čakavskim govorima, razlika između određenoga i neodređenoga lika pridjeva, osim u N jd., nije sačuvana, a u sklonidbi je nastavak unificiran u korist određenoga lika. Na temelju postojeće literature usporedili smo govor Mrkoči sa susjednim ceranskim i čepičkim govorima kako bismo vidjeli na koji se jezični tip nastavlja. Usporedbom je utvrđeno da pripada istomu tipu kao ceranski govori,

od kojih se razlikuju u samo dvjema jezičnim crtama, dok ih od čepičkih dijeli puno više. Zaključili smo da se, dakle, govor Mrkoči samo teritorijalno nastavlja na čepičke govore koje je prvi otkrio i opisao Mieczysław Małecki, ali jezično kontinuirano ceranske govore smještene južnije od Mrkoči.

Ovim dijalektološkim opisom htjeli smo popuniti još jednu bjelinu na karti čakavskoga narječja. Iako su prikazani mnogi dijalektološki podatci, to je još uvijek nedovoljno za cjelovit opis. Između ostaloga, svakako bi bilo dobro istražiti akcenatske tipove pojedinih vrsta riječi, detaljnije opisati sintaktičke značajke, a zanimljivo bi bilo u zasebnome radu obraditi leksik s posebnim osvrtom na romanizme kojih, naravno, u ovome govoru ima pregršt. To bi mogla biti korisna tema za buduća jezična istraživanja.

Predviđaju se daljnja jezična istraživanja kojima bismo obuhvatili sjeverozapadni klin ikavsko-ekavskih govora s ciljem utvrđivanja jezičnih značajki pojedinih govora, ali i njihova grupiranja i usporedbe s ostalim jezičnim tipovima istoga sustava.

8. OGLED GOVORA

Povidali su stariji

Jënega nônetâ je famëja ništo jâko razjädila. Toliko se je nâša ofënden da se je najedanpût skoči, hïti cökule na nôge i rêka da se grê hitit u jâmu, vizâša je s kûće, zabûši vrâta za sôbon i špäri u škûroj nôci. Za famëju i rôdvinu bi bilò gÿdo da niki njihof storì çâ takôvega i si su popensâli da nôno ne škercâ nêgo da çe zasprâvlje storit onò çâ je rêka. Rastëkli su se iskât ga po onôj škurîni. Skočili su njîn pomòc i susëdi. Pòkle jëno pôl ùre jëdan susët ga je inbâti kakò cokulâ po nïkoj krâsi, i pîtâ ga:

- *Nôno, çâ se nïste hïti u jâmu?*
- *Çâ çu vrâga u jâmi? – rêka je nôno sëbi u njâdra.*

Da bi zgodí òcu

Niki çovik je z njïve s pôlja pëlja pûn ôs žita po jâko gÿdin pûtu. Š njîn je bi njigôf otròk ki ni imë vëc ot dëset lët. Žëtvanjsko sùnçe se je vëc dobrò bilò zdiglo, bilò je tÿplo kâko u paklû. Snopi žita nisu bili nakrgâni na ôs jûšto kakò tokâ, pàk su se pòçeli dÿsat i vëc ot pôl ih je popâdalo z ôza. Otâc je pòçe jâko klët i govorit da ne znâ çâ bi stòri, i najzât je zvîkâ:

- *Da ìman frminânti, ovò bih së nâžga!*

A mâli je ondâ rêka:

- *Çâço, ja san vëc nâžga, san imë u žepù škâtulu sumperîni.*

Nike stâre užânçe

Na Viliju Bôžju , ràno jùtro, pÿvo nêgo vilëze sùnçe, je tribe pomës kûçu i smëte s škavacëre hitit vân. Tò se storì da do drùgega Božića u kûçi ne bûde bûh. Na tâ dâni

se pòsti, sè čà se skùha za jīs mòre bīt zabiljeno sàmo z ùljen, a ne z māsčôn ni s špehôn. Za večëru bùde maněštra i bakalò s pasutìcami. Kù se ga nì imèlo, naměsto bakalà su skùhane i popràzene bròskve. Kì je imè pùšku od lòva je pòkle večëre z baladùra hìti u àriju jedàn tìr ali, vèc kù nì pensà špàrat, patròne za na lòf. Mlaji pòju na polnòčnicu. Na Božìc je sàki dòma, a h ròdvini i prètelon se grê jutridàn za Božìcôn. Užànca je dìci dàvat dòbru rùku, a tò je mào lišnjaki, orihi, mândul, kakòvu jàbuku ali narànču.

LITERATURA

- Barić, Eugenija; Mijo Lončarić; Dragica Malić; Slavko Pavešić; Mirko Peti; Vesna Zečević; Marija Znika. 2005. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Belić, Aleksandar. 1912. "Izveštaj Državnom Savetu o pribiranju dijalektološke građe, potpomognutom sredstvima iz 'Velimirijanuma'". *Godišnjak SKA* 26: 221–259.
- Belić, Aleksandar. 1911. "Izveštaj Državnom Savetu o dijalektološkim ekskurzijama". *Godišnjak SAN* 25: 353–386.
- Belić, Aleksandar. 1913. "Čakavsko zi- vi-". *Južnoslavenski filolog* 1, 1–2: 110–113.
- Brozović, Dalibor; Pavle Ivić. 1988. *Jezik srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Zagreb: Leksikografski zavod "Miroslav Krleža".
- Finka, Božidar. 1971. "Čakavsko narječje". *Čakavska rič* 1: 11–70.
- Finka, Božidar. 1973. "Naputak za ispitivanje i obrađivanje čakavskih govora". *Hrvatski dijalektološki zbornik* 3: 5–77.
- Hozjan, Snježana. 1992. "Govor Krasa na otoku Krku (deklinacija)". *Rasprave Zavoda za hrvatski jezik* 18: 43–55.
- Hozjan, Snježana. 1993. "Govor Krasa na otoku Krku (glagolski oblici)". *Rasprave Zavoda za hrvatski jezik* 19: 113–125.
- Hraste, Mate. 1970. "O prijelazu glasa -m u -n (-n < -m)". *Filologija* 6: 69–75.
- Ilešić, Fran. 1916. "Jedna glasoslovna promjena: Promjena krajnoga 'm' u 'n'". *Rad JAZU* 152, 31: 17–19. www.dizbi.hazu.hr (10. rujna 2016.).
- Ivić, Pavle. 1981. *Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih opšteslovenskim lingvističkim atlasom*. Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine.
- Ivić, Pavle. 1982. "O munskom govoru u severnoj Istri". *Studies in Slavic and General Linguistics* 2: 131–155.
- Kalsbeek, Janneke. 1983. "Prilog proučavanju vokalnih sustava sjeverozapadnočakavskih govora u Istri". *Studies in Slavic and General Linguistics* 3: 247–264.

- Kalsbeek, Janneke. 1984. "Izvedeni nesvršeni glagoli u nekim čakavskim govovima". *Naučni sastanak slavista u Vukove dane* 14: 169–176.
- Kalsbeek, Janneke. 2003. "Jedno poglavlje iz sintakse istarske čakavštine: upotreba glagolskih oblika". *Hrvatski dijalektološki zbornik* 12: 103–113.
- Kapović, Mate. 2015. *Povijest hrvatske akcentuacije, Fonetika*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Klarić, Alvišana. 2012. *Govor Gračišća*. Pazin: Matica hrvatska.
- Klarić, Alvišana. 2014. "Jezične značajke 'Gastronomije grišnoga fra Karla z Dubašnice' Branka Fučića". *Čakavska rič* 1–2: 163–192.
- Lisac, Josip. 1994. "Domaća rič zadarskoga kraja". *Zadarska smotra* 43, 3–4: 11–14.
- Lisac, Josip. 2002. "Glasovi srednjočakavskoga dijalekta". *Čakavska rič* 30, 1–2: 79–90.
- Lisac, Josip. 2003. *Hrvatska dijalektologija 1. Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Zagreb: Golden marketing.
- Lisac, Josip. 2005. "Proučavanja jezika hrvatske dijalektalne književnosti: istarska čakavština Glorije Rabac-Čondrić". *Čakavska rič* 33, 1–2: 95–99.
- Lisac, Josip. 2009. *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing.
- Lukežić, Iva. 1988. "Grobnička čakavština (fonološki i morfološki sustav)". *Grobnički zbornik* 1: 239–263.
- Lukežić, Iva. 1990. *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
- Lukežić, Iva. 1996. *Trsatsko-bakarska i crikvenička čakavština*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
- Lukežić, Iva. 1997. "Novi podatci za dijalekatsku kartu sjevernoga hrvatskoga primorja, Istre i Like". *Hrvatski dijalektološki zbornik* 10: 171–184.
- Lukežić, Iva. 1998. *Govori Klane i Studene*. Crikvenica: Libellus.
- Lukežić, Iva. 2000. "Lične zamjenice u čakavskome narječju (sinkronijski i dijakronijski uvid)". *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 26: 99–128.
- Lukežić, Iva. 2001. "Odnosno-upitne i neodređene zamjenice za značenja 'neživo' i 'živo' u čakavskome narječju". *Čakavska rič* 29, 1: 21–36.
- Lukežić, Iva; Marija Turk. 1986. "Mjesni govor Milohnića". *Otok Krk – zapadni dio. Krčki zbornik* 16: 231–255.
- Lukežić, Iva; Marija Turk. 1998. *Govori otoka Krka*. Crikvenica: Libellus.
- Lukežić, Iva; Sanja Zubčić. 2007. *Grobnički govor XX. stoljeća*. Rijeka: Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine.
- Małeckı, Mieczysław. 2002. *Slavenski govori u Istri*. Rijeka: Maveda.

- Małeck, Mieczysław. 2007. *Čakavske studije*. Rijeka: Maveda.
- Maresić, Jela. 2013. "Vremenski prilozi u čakavskom i kajkavskom narječju". *Hrvatski dijalektološki zbornik* 18: 203–217.
- Matika, Orijana. 1994. Jezične značajke govora Ceranščine u srednjoj Istri. Diplomski rad. Rijeka: Filozofski fakultet.
- Menac-Mihalić, Mira. 1989. "Glagolski oblici u čakavskom narječju i u hrvatskom književnom jeziku". *Filologija* 17: 81–109.
- Meyer, Karl. H. 1996. *Čakavština otoka Krka*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
- Mihaljević, Milan. 2002. *Slavenska poredbena gramatika 1. Uvod i fonologija*. Zagreb: Školska knjiga.
- Miloš, Irena. 2013. "Prijedlozi u ekavskome dijalektu čakavskoga narječja". *Hrvatski dijalektološki zbornik* 18: 239–253.
- Moguš, Milan. 1971. "O jedinstvu čakavske akcentuacije". *Radovi Zavoda za slavensku filologiju* 12: 7–12.
- Moguš, Milan. 1977. *Čakavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Moguš, Milan. 1982. "Čakavština Opatijskoga krasa". *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*, 17: 1–13.
- Moguš, Milan. 1995. "O čakavštini 'na Volosken'". *Filologija* 24–25: 259–265.
- Moguš, Milan. 2000. "Bilješke o novljanskom govoru". *Novljanski zbornik* 4: 18–28.
- Moguš, Milan. 2010. *Povijesna fonologija hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Paus, Orijana. 1997. "Dijalekatska slika Istre". *Istarska Danica*: 112–116.
- Paus, Orijana. 1998. "Ikavsko-ekavski dijalekt u Istri". *Istarska Danica*: 134–137.
- Peco, Asim. 1980. *Pregled srpskohrvatskih dijalekata*. Beograd: Naučna knjiga.
- Peršić, Nada. 2002. *Govor Kršana*. Rijeka: Graftrade.
- Peršić, Nada. 2011. Jezične značajke južne skupine govora čepićkoga tipa. Magistarski rad. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- Peruško, Tone. 1965. *Razgovori o jeziku u Istri*. Pula: Glas Istre.
- Pliško, Lina. Srednjočakavski dijalekt. <http://istrapedia.hr/hrv/533/cakavsko-narjecje-u-istri/istra-a-z/>. (27. prosinca 2016.)
- Pliško, Lina; David Mandić. 2011. *Govori općine Ližnjan*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
- Ribarić, Josip. 2002. *O istarskim dijalektima, Razmještaj južnoslavenskih dijalekata na poluotoku Istri s opisom vodičkoga govora*. Pazin: Josip Turčinović d.o.o.

- Rudan, Ive. 1967. "Pregled dijalekata hrvatskosrpskog jezika u Istri s posebnim osvrtom na govor Žminjštine, I". *Istarski mozaik* 5, 6: 367–370.
- Rudan, Ive. 1968. "Pregled dijalekata hrvatskosrpskog jezika u Istri s posebnim osvrtom na govor Žminjštine, II". *Istarski mozaik* 6, 1–2–3: 109–112.
- Rudan, Ive. 1969. "Pregled dijalekata hrvatskosrpskog jezika u Istri s posebnim osvrtom na govor Žminjštine, III". *Istarski mozaik* 7, 1: 67–72.
- Runko, Radoslav. 2014. *Rječnik zaseoka Mrkoči u Istri*. Rijeka: Naklada Kvarner.
- Stolac, Diana. 1996. "Sintaktičke napomene o mjesnom govoru Matulja". *Liburnijske teme* 9: 71–76.
- Šimunović, Petar. 1985. "Mozaik istarskih govora". *Istra* 3–4: 66–72.
- Turk, Marija. 1996. "Današnji krčki govori". *Karl H. Meyer: Čakavština otoka Krka*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka: 109–126.
- Ujčić, Rudolf. 2015. *Istarske čakavske dijalektološke teme*. Pula: Matica hrvatska.
- Vranić, Silvana. 1994. "Opis fonološkog sustava mjesnoga govora Novalje na otoku Pagu". *Fluminensia* 6: 79–93.
- Vranić, Silvana. 1995. "Za dijalekatnu kartu čakavskih ikavsko-ekavskih govora u Istri". *Riječ* 1–2: 71–82.
- Vranić, Silvana. 1996. "Realizacija finalnoga slogovnoga // u govorima čakavskoga narječja". *Hrvati i Mađari u svjetlu prožimanja kultura i jezika*: 275–291.
- Vranić, Silvana. 2002. "O fonološkome sustavu mjesnoga govora Metajne". *Čakavska rič* 30, 1–2: 111–136.
- Vranić, Silvana. 2003. "Iz sintakse paških govora". *Hrvatski dijalektološki zbornik* 12: 151–167.
- Vranić, Silvana. 2004. "Glagolski oblici u govoru Matajne na otoku Pagu". *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 30: 203–241.
- Vranić, Silvana. 2005. *Čakavski ekavski dijalekt, Sustav i podsustavi*. Rijeka: Filozofski fakultet.
- Vranić, Silvana. 2011. *Govori sjeverozapadnoga makrosustava na otoku Pagu 2, Morfologija*. Rijeka: Ogranak Matice hrvatske Novalja – Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- Vranić, Silvana. 2013. "Pripadnost govora Račica čakavskomu ikavsko-ekavskom dijalektu". *Hrvatski dijalektološki zbornik* 18: 301–318.

LOCAL DIALECT OF THE VILLAGE OF MRKOČI IN MIDDLE ISTRIA

This paper describes the phonological, morphonological, morphological and syntactic characteristics of the speech of the village Mrkoči in middle Istria. So far, it's an unexplored Ikavian Ekavian dialect situated between the local speech of Žminj on the west, Ikavian Ekavian dialect of Cere in south, Ikavian dialect of Barban on southeast and Ikavian Ekavian dialect of Čepić on east. In comparison with the nearby speeches of Čepić on one side, and of Cere on the other, results show that they have more characteristics in common with the dialect of Cere, bearing the same linguistic marks. The speech of Mrkoči and Čepić have many differences, on phonological and morphological level. So we can conclude that the local speech of Mrkoči can territorially relate on the speech of Čepić, but they don't belong to the same linguistic type. The linguistic characteristics show that, according to the division of Dalibor Brozović, it belongs to middlečakavian or Ikavian Ekavian dialect, and according to Iva Lukežić, it's an edge subdialect in a system of the Ikavian Ekavian dialect.

KEY WORDS: *alietets and alteritets, Čakavian, phonology, morfonology, morphology; Istria; Mrkoči; middlečakavian or Ikavian Ekavian dialect*